

REGIONERNAS TILLSTÅND 2008

En rapport om tillväxtens förutsättningar i svenska regioner

Regionernas tillstånd 2008

*En rapport om tillväxtens förutsättningar
i svenska regioner*

ITPS, Institutet för tillväxtpolitiska studier
Studentplan 3, 831 40 Östersund
Telefon 063 16 66 00
Telefax 063 16 66 01
E-post info@itps.se
www.itps.se
ISBN 91-975257-7-4
Bilder: Johnér Bildbyrå
Produktion: Reklambyrån Byrå4
Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB, Solna 2009

För ytterligare information kontakta
Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
010 447 44 00

Förord

ITPS årsbok Regionernas tillstånd 2008 belyser regionernas utveckling ur en rad olika perspektiv – ekonomi, befolkning, arbetsmarknad, näringsliv och hållbar miljö. Årsboken innehåller även en framåtblickande analys där två scenarier presenteras över den regionala utvecklingen fram till år 2030.

Resultaten visar på en tydlig skiljelinje mellan Sveriges olika regioner. De större regionerna karaktäriseras av en god ekonomisk tillväxt, en positiv befolkningsutveckling och ett diversifierat näringsliv. I de många mindre regionerna är förhållandena ofta de motsatta. Den ekonomiska tillväxten släpar efter, ständiga födelse- och flyttningsunderskott har skapat en skev åldersstruktur och näringslivet kännetecknas många gånger av en betydande ensidighet.

Den bild av den regionala utvecklingen som tecknas kan lätt framstå som dyster och inte särskilt hoppgivande. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att den absoluta majoriteten av landets befolkning bor i regioner som har haft en tämligen stark utveckling. Det finns också flera exempel på mindre regioner som avviker från det generella mönstret och placerar sig bland landets främsta både när det gäller tillväxt och sysselsättning. Det gäller inte minst arbetsmarknadsregionerna i Småland. Utvecklingen är inte ödesbestämd, utan går att påverka.

I takt med att de regionala ekonomierna blir allt tätare sammanlänkade med den globala ekonomin blir det allt viktigare att betrakta den regionala utvecklingen i ett internationellt perspektiv. En jämförelse mellan svenska och europeiska regioner visar att Stockholmsregionen hävdar sig mycket väl i ett europeiskt sammanhang. Den europeiska jämförelsen visar också att Sverige har de minsta regionala skillnaderna.

Den framtida regionala utvecklingen tyder på en fortsatt storstadskoncentration. Fram till år 2030 ökar storstadsregionernas andel av befolkning, sysselsättning och produktion, medan övriga regioner får se sina andelar minska. Däremot ökar den genomsnittliga produktiviteten långsammare i storstadsregionerna än i övriga regioner. Detta mönster förklaras av storstädernas stora tjänstesektor, i vilken produktivitetstillväxten generellt sett är låg.

Årsboken har utarbetats av en projektgrupp på ITPS bestående av Kent Eliasson, Thomas Forsberg, Gustav Hansson, Edgar Iglesias, Marcus Jernström, Fredrik Junkka, Gustav Lidén, Torbjörn Lindquist samt Barbro Widerstedt. Huvudarbetet med scenarieanalyserna har utförts av Christer Anderstig och Jonas Börjesson, WSP Analys & Strategi samt Marcus Sundberg, KTH.

Det är ITPS förhoppning att årsboken kommer att utgöra en källa till kunskap och diskussion för alla dem som på olika sätt arbetar med regionala utvecklingsfrågor.

Östersund, mars 2009

Brita Saxton
Generaldirektör

Innehåll

Förord.....	3
Sammanfattning	7
1 Inledning	13
Regionala indelningar	14
2 Regionernas ekonomiska utveckling	19
Kort om mått på regional ekonomisk tillväxt	20
Den regionala tillväxten i Sverige 1996–2006.....	24
Ekonomisk tillväxt i storstadsregionerna.....	34
Det senaste årets tillväxt	39
Regional ekonomisk tillväxt i ett europeiskt perspektiv.....	43
Sammanfattning	48
3 Befolkningens struktur och förändring	51
Befolkningsförändringen och dess komponenter.....	53
Åldersstruktur och generationsväxling	62
Utbildning och kompetensförhöjning	70
Sammanfattning	75
4 Befolkningens förvärvsarbete och försörjning.....	79
Förvärvsarbete över livscykeln	80
Arbetslöshet bland ungdomar och äldre	85
Ett inkomstperspektiv på befolkningens aktiviteter och försörjning	90
Sammanfattning	94
5 Näringslivets struktur och dynamik	97
Näringslivets struktur och omvandling.....	98
Näringslivets diversifiering.....	101
Näringslivets dynamik	106
Sammanfattning	112
6 Miljömässigt hållbar regional utveckling	115
Sveriges miljömål	116
Förorenade luftutsläpp	117
Regionernas förorenade luftutsläpp	118
Sektorer och koldioxidutsläpp	122
Eko-effektivitet	124
Sammanfattning	125
7 Regional utveckling till år 2030.....	129
Beräkningsförutsättningar.....	131
En beskrivning av modellsystemet	134
Regional utveckling till år 2030 – basscenario	138

Regional utveckling till år 2030 – alternativscenario	149
Sammanfattning och avslutande kommentarer	155
8 Policydiskussion	159
Små regioner i en negativ demografisk spiral	159
Stora inomregionala skillnader i storstadsregionerna	160
Nationella strategin för regional tillväxt	160
Appendix 1 Regionala indelningar	164
Appendix 2 Skattning av inkomster från gränspendling.	171
Appendix 3 Branschgruppering	174
Appendix 4 Beräkningsförutsättningar LU 2008.....	175
Referenser	176

Sammanfattning

ITPS årsbok Regionernas tillstånd 2008 diskuterar och analyserar de svenska regionernas tillväxt och förutsättningar för tillväxt. Årsboken belyser regionernas utveckling ur en rad olika perspektiv – ekonomi, befolkning, arbetsmarknad, näringsliv och hållbar miljö. Årsboken innehåller även en framåtblickande analys där två scenarier presenteras över den regionala utvecklingen fram till år 2030.

Ekonomisk utveckling

Analysen av regionernas ekonomiska utveckling under den senaste tioårsperioden visar att det är relativt få regioner som har en god tillväxt både i per capita-termer och totalt sett. Det rör sig i första hand om de tre storstadsregionerna samt några av landets regionala centra. Den absoluta majoriteten av regioner har utvecklats sämre än riksgenomsnittet både mätt per invånare och totalt sett. Den bild som presenterats kan i detta avseende tyckas dystert. Bortemot 50 av landets drygt 70 FA-regioner släpar efter. Men samtidigt är det viktigt att komma ihåg att majoriteten av befolkningen bor i regioner som upplevt en förhållandevis god utveckling.

Analysen visar på de större regionernas tilltagande betydelse för landets samlade ekonomiska utveckling. Storstadsregioner och regionala centra svarade för drygt 90 procent av tillväxten i landet. Detta återspeglar till stor del befolkningens regionala fördelning, men tillväxtmönstret under den senaste tioårsperioden har inneburit en ökad koncentration av de ekonomiska aktiviteterna till de större regionerna.

När de svenska regionerna jämförs med andra europeiska regioner finner vi att Stockholmsregionen hävdar sig mycket väl i ett europeiskt perspektiv. I termer av tillväxt befinner sig Stockholm i mellanskiktet av huvudstadsregioner och tillhör det absoluta toppskiktet av samtliga regioner när det gäller bruttoregionprodukt per invånare. Bland övriga svenska regioner är det framför allt Väst-sverige som utmärker sig med både tillväxt och bruttoregionprodukt per invånare över genomsnittet för EU15.

De mest aktuella tillväxtsiffrorna (avseende år 2007) signalerar något av ett trendbrott i förhållande till tillväxten under de föregående tio åren. Den ekonomiska utvecklingen under 2007 har varit mycket stark i framför allt norra Sverige. Storstadsregioner och regionala centra uppvisar samtidigt en relativt blygsam tillväxt. I dagsläget är det naturligtvis mycket svårt att bedöma om det rör sig om ett varaktigt trendbrott. Avgörande för de kommande årens utveckling blir till stor uträkning hur finanskrisen och den mycket kraftiga ekonomiska inbromsning som följt därpå drabbar olika sektorer och branscher i ekonomin.

Det är viktigt att komma ihåg att majoriteten av befolkningen bor i regioner som upplevt en förhållandevis god utveckling.

Stockholmsregionen hävdar sig väl i ett europeiskt perspektiv.

Analysen visar att 22 av landets 72 FA-regioner har haft en positiv befolkningstillväxt under den senaste tioårsperioden.

Befolkningens struktur och förändring

Analysen av befolkningsutvecklingen visar att av landets totalt 72 FA-regioner är det 22 som haft en positiv befolkningstillväxt under den senaste tioårsperioden. När vi undersöker befolkningsutvecklingens olika komponenter finner vi att endast sex regioner uppvisar både födelseöverskott och flyttningsöverskott; de tre storstadsregionerna samt Umeå, Jönköping och Växjö. 37 av landets FA-regioner redovisar både flyttnings- och födelseunderskott. Befolkningsutvecklingen kan framstå som dystert i detta avseende. Men precis som i fallet med ekonomisk tillväxt är det viktigt att komma ihåg att mer än hälften av landets befolkning bor i de regioner som uppvisat både naturlig befolkningstillväxt och nettoinflyttning.

De regionala befolkningsförändringarna följer stabila mönster som etablerats sedan lång tid tillbaka. Ett av dessa är att unga människor överger de mindre orterna för större regioner, samtidigt som den äldre befolkningen blir kvar. Detta mönster har skapat en påtagligt skev åldersstruktur i de mindre regionerna. Försörjningskvoten är hög och växande och andelen riktigt gamla människor med stora vård- och omsorgsbehov ökar i snabb takt. Den obalanserade ålderssammansättningen i dessa regioner påverkar både tillväxt, skatteunderlag, arbetskraftsutbud och möjligheten att tillhandahålla offentlig och privat service.

Analysen av befolkningens utbildningsstruktur visar på stora regionala skillnader. Utbildningsnivån är betydligt högre i de större regionerna. Trots en mycket kraftig expansion och geografisk decentralisering av den högre utbildningen har de regionala obalanserna i andelen högutbildade ökat.

En av flera dramatiska förändringar under senare år är att ungdomars inträde på arbetsmarknaden sker allt senare.

Förvärvsarbete och försörjning

En av flera dramatiska förändringar som ägt rum på arbetsmarknaden under senare år är att ungdomars inträde på arbetsmarknaden sker allt senare. Mellan 1990 och 2006 har etableringsåldern stigit från 21 år till 28 år. När vi studerar detta i ett regionalt perspektiv finner vi att Smålandsregionerna har det snabbaste jobbinträdet och det högsta antalet förvärvsår. Vi finner också att Smålandsregionerna har den högsta förvärvsintensiteten och de lägsta arbetslöshetstalen. Småregionerna i norra Sverige dominerar helt i gruppen med hög arbetslöshet.

De regionala skillnaderna i arbetslöshet är särskilt uttalade när det gäller unga människor på arbetsmarknaden. Ungdomsarbetslösheten i Sverige är hög i ett internationellt perspektiv. Det gäller både i absoluta och i relativa termer. I många regioner ligger ungdomsarbetslösheten i spannet 15–25 procent. I allmänhet är arbetslösheten bland de yngre dubbelt så hög som arbetslösheten bland den äldre befolkningen.

När vi analyserar den regionala befolkningens arbetsmarknadsanknytning med utgångspunkt från registerstatistikens information om olika typer av inkomster och ersättningar bekräftas delvis den bild som den traditionella sysselsättnings- och arbetslöshetsstatistiken visar. Men inkomststatistiken ger också en rikare

beskrivning i flera avseenden. För några av landets regionala centra finner vi att låga inkomstandelar från förvärvsarbete i åldersgruppen 20–29 år sammanfaller med höga inkomstandelar från studier. För småregionerna i norra Sverige kan vi konstatera att låga inkomstandelar från förvärvsarbete i åldersgruppen 55–64 år sammanfaller med höga inkomstandelar från förtidspension.

Andelen sysselsatta i tillverkningsindustrin fortsatte att minska under perioden 1996–2006.

Näringslivets struktur och dynamik

Tillverkningsindustrin är fortfarande den största eller näst största branschen räknat som andel av antalet sysselsatta i många av landets regioner. Under perioden 1996–2006 har dock andelen sysselsatta i tillverkningsindustrin fortsatt att minska samtidigt som sysselsättningen inom företagsinriktade tjänster har ökat.

Det regionala näringslivets diversifiering skiljer sig åt både med avseende på branscher och på arbetsställen. Branschdiversifieringen är högre i befolkningsmässigt stora regioner och variationen i branschdiversifiering mellan regionerna förklaras nästan helt av skillnader i befolkningsstorlek. Arbetsställekoncentrationen är dock inte lika relaterad till befolkningsstorlek. Mindre regioner har i allmänhet låg diversifiering med avseende på branscher; däremot varierar arbetsställediversifieringen kraftigt i småregioner.

Analysen av sysselsättningsdynamik visar att samtliga regionfamiljer har haft en positiv nettoförändring av antalet sysselsatta under 2006. Den totala sysselsättningsdynamiken var högst i storstadsregioner och lägst i varuproducerande lokala centra. De högsta värdena på antalet skapade arbetstillfällen per 1 000 invånare finner vi i storstadsregionerna och i Norrlands inland. Bruksorterna dominerar bland regionerna med de lägsta värdena.

Hållbar miljö

Omfattningen av regioners förorenande utsläpp kan användas som ett mått på hur den ekonomiska aktiviteten påverkar miljön. Koldioxidutsläppen varierar stort mellan svenska regioner för 2006. Ett antal regioner får i förhållande till deras befolkning mycket höga värden. Detta beror på att man rymmer industriverksamhet med särskilt stora utsläpp. Från år 2000 till 2006 minskade landets koldioxidutsläpp med 3,6 procent. Utslaget per invånare reducerades utsläppen i 58 av landets 72 regioner mellan samma år.

Studerar man koldioxidutsläppen per sektor framkommer att cirka 90 procent härrör från energiförsörjning eller transporter. En jämförelse med år 2000 visar att för 2006 har energiförsörjningen minskat sin del av koldioxidutsläppen medan industriprocesser och transporter har ökat sina. Utsläppen från energiförsörjning och industriprocesser är skevt fördelade över landet, mycket beroende på regioners varierande industristruktur. Även koldioxidutsläpp som härstammar från transporter varierar, där geografiskt stora och glest befolkade regioner står för de högsta utsläppen.

Omfattningen av regioners förorenande utsläpp kan användas som ett mått på hur den ekonomiska aktiviteten påverkar miljön.

Utsläppen av kväveoxider härrör framför allt från transporter och är per invånare högst i landets norra delar. Även dessa utsläpp har minskat under perioden 2000 till 2006.

Regionala framtidsbilder

Framtidsscenarier över regional utveckling kan ligga till grund för långsiktig samhällsplanering och regional tillväxtpolitik.

Framtidsscenarier över regional utveckling kan ligga till grund för långsiktig samhällsplanering och regional tillväxtpolitik. Genom att väga in viktiga faktorer som befolkningens åldersstruktur, globaliseringens betydelse och klimatförändringar ges bättre förutsättningar för att beskriva tänkbara framtida förlopp. Två alternativa scenarier för den regionala utvecklingen fram till år 2030 presenteras, ett *basscenario* och ett *alternativscenari*.

Basscenario utgår från de beräkningsförutsättningar som ges av Långtidsutredningens (LU 2008) *basscenario* och SCB:s prognos över den framtida befolkningsutvecklingen. Givet dessa nationella utgångspunkter visar *basscenario* på en fortsatt koncentration till storstäderna. Fram till år 2030 ökar storstadsregionernas andel av befolkningen med nästan fyra procent och deras andel av sysselsättningen med nästan fem procent. För övriga regionfamiljer bedöms både andelen av befolkningen och sysselsättningen minska. Den genomsnittliga produktiviteten i storstadsregionerna ökar däremot långsammare än i övriga regioner. Detta mönster återspeglar att tjänstesektorn, med relativt låg produktivitetstillväxt, är stor och snabbt växande i storstadsregionerna. I övriga regioner spelar tillverkningsindustrin, med hög produktivitetstillväxt, en förhållandevis större roll.

Alternativscenari utgår från antaganden om ett framtida högre arbetskraftsdeltagande och ökad sysselsättning bland personer äldre än 55 år. I förhållande till *basscenario* innebär detta att sysselsättningen beräknas öka med ytterligare 220 000 till år 2030. Den ökade tillgången på arbetskraft ger en förstärkt omfördelning av sysselsättningen till storstadsregionerna. Detta som ett resultat av deras fördelar i arbetsintensiv produktion och då i första hand i tjänsteproduktion. Storstadsregionernas andel av sysselsättningen ökar med drygt fem procent medan andelen minskar mest, med drygt tre procent, för regionala centra.

1 Inledning

ITPS årsbok Regionernas tillstånd 2008 diskuterar och analyserar de svenska regionernas tillväxt och förutsättningar för tillväxt. Årsboken kombinerar statistik och analys med målsättningen att fungera som en gemensam kunskapskälla för alla dem som på olika sätt arbetar med regionala utvecklingsfrågor. Årets årsbok är inriktad mot följande huvudområden:

Ekonomisk tillväxt. Här studeras den ekonomiska tillväxten i svenska regioner under den senaste tioårsperioden. Olika alternativa mått på ekonomisk tillväxt diskuteras och analyseras. En internationell utblick görs där utvecklingen i svenska regioner jämförs med den i ett stort antal europeiska regioner. För att fånga de mest aktuella tendenserna används preliminär statistik över den allra senaste ekonomiska utvecklingen.

Befolkningens struktur och förändring. Här presenteras en redogörelse över den regionala befolkningsutvecklingen från 1970 till i dag, med tyngdpunkt på utvecklingen under den senaste tioårsperioden. Olika demografiska komponenters bidrag till befolkningsutvecklingen redovisas. Den regionala befolkningens åldrande och dess konsekvenser för den så kallade försörjningskvoten diskuteras och analyseras. Vidare kartläggs den regionala befolkningens utbildningsstruktur och dess förändring under det senaste decenniet.

Befolkningens förvärvsarbete och försörjning. Här analyseras den regionala befolkningens arbetsmarknadsdeltagande i ett livscykelerspektiv. Bland annat studeras hur etablering och utträde på arbetsmarknaden utvecklats över tiden. Arbetslöshetens utveckling i regionerna analyseras, med särskilt fokus på ungdomars situation. Med utgångspunkt från den registerbaserade inkomststatistiken presenteras också en bredare kartläggning av den regionala befolkningens arbetsmarknadsanknytning, som inte bara omfattar förvärvsarbete och arbetslöshet utan också innefattar en rad andra aktiviteter med varierande grad av koppling till arbetsmarknaden.

Näringslivets struktur och dynamik. Här studeras näringslivsstrukturens förändring i svenska regioner under den senaste tioårsperioden. Näringslivets diversifiering på bransch- och arbetsställenivå diskuteras och analyseras. Vidare kartläggs dynamik på arbetsställenivå i termer av nya, växande, nedlagda och krympande arbetsställen och hur denna dynamik påverkar sysselsättningsutvecklingen i regionerna.

Miljömässigt hållbar regional utveckling. Med utgångspunkt från Sveriges miljömål diskuteras och analyseras hur den ekonomiska aktiviteten i regionerna påverkar miljön. Bland annat studeras hur regionernas utsläpp av koldioxid och kväveoxider har utvecklats över tiden. Dessutom analyseras regionernas eko-effektivitet, det vill säga hur stora förädlingsvärden som genereras per utsläppt ton koldioxid.

Regionernas tillstånd 2008 diskuterar och analyserar de svenska regionernas tillväxt och förutsättningar för tillväxt.

Målsättningen är att årsboken ska fungera som en gemensam kunskapskälla för alla dem som på olika sätt arbetar med regionala utvecklingsfrågor.

Regional utveckling till år 2030. Med utgångspunkt från Långtidsutredningens (LU 2008) prognoser över utvecklingen av svensk ekonomi presenteras två scenarier för den regionala utvecklingen i Sverige fram till år 2030. Det första scenariot utgår från basscenariot i Långtidsutredningen och det andra scenariot antar ett högre arbetskraftsdeltagande och ökad sysselsättning bland personer äldre än 55 år. Resultat avseende befolkning, sysselsättning, produktion och produktivitet redovisas. Resultaten bygger på modellberäkningar där en rumslig allmän jämviktsmodell, STRAGO, har integrerats i ett regionalekonomiskt ramverk tillsammans med den flerregionala modellen i rAps.

Regionala indelningar

De 72 FA-regionerna omfattar hela skalan från Stockholmsregionen med drygt 2,3 miljoner invånare till Sorsele som har 3 000 invånare.

I årsboken används i huvudsak Nuteks indelning av landet i 72 *funktionella analysregioner*, så kallade FA-regioner. Indelningen i FA-regioner baseras på 2003 års pendlingsströmmar mellan kommuner och SCB:s kriterier för avgränsning av lokala arbetsmarknader (LA). FA-regionerna utgör funktionella arbetsmarknadsregioner i den meningen att de är relativt oberoende av omvärlden när det gäller försörjning av den egna befolkningen med arbetstillfällen och det regionala näringslivet med arbetskraft. Avgränsningen syftar således till att fånga en sorts ”vardagsregioner” där de flesta människor kan finna ett arbete och de flesta företag kan rekrytera arbetskraft.

Indelningen är också framåtblickande i den meningen att man beaktat tydliga utvecklingstendenser när det gäller pendlingen mellan landets kommuner. Tanken är därmed att de nya FA-regionerna ska kunna ligga fast under en längre tidsperiod. I Appendix 1 presenteras fler detaljer kring indelningen samt en förteckning över vilka kommuner som ingår i de olika FA-regionerna.

Regionfamiljer används för att jämföra regioner med likartade förutsättningar.

De 72 FA-regionerna omfattar hela skalan från Stockholmsregionen med över 2,3 miljoner invånare och drygt 1,1 miljon sysselsatta till Sorsele med en befolkning på mindre än 3 000 och drygt 1 000 sysselsatta. Det är uppenbart att dessa regioner har vitt skilda förutsättningar för utveckling och tillväxt och därmed inte särskilt förvånande om de utvecklas olika. I årsboken använder vi därför så kallade *regionfamiljer* för att göra det möjligt att på ett mer meningsfullt sätt jämföra regioner med något så när likartade utvecklingsförutsättningar.

Grupperingen av FA-regioner i regionfamiljer är enkel. Den baseras i huvudsak på FA-regionernas befolkningsstorlek. För de lite större regionerna har vi tagit fasta på om det finns ett universitet eller inte i regionen. Bland de mindre regionerna har vi valt att skilja på dem som i huvudsak är varu- respektive tjänsteproducerande.¹ Med dessa enkla kriterier som grund erhålls följande sju regionfamiljer:

- Storstadsregioner
- Regionala centra med universitet
- Övriga regionala centra

¹ I Appendix 1 redovisas mer detaljer om regionfamiljerna.

- Lokala centra – varuproducerande
- Lokala centra – tjänsteproducerande
- Småregioner – varuproducerande
- Småregioner – tjänsteproducerande

För storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö har vi i vissa fall valt att analysera och redovisa uppgifter på kommunnivå. Skälet till detta är bland annat att vi vill få en bild av omfattningen på inomregionala skillnader i FA-regionerna. Inomregionala variationer finns självfallet på alla nivåer i den regionala hierarkin men dessa är ofta mest uttalade i de större regionerna. Det omfattande pendlingsutbytet mellan kommunerna i storstadsregionerna har skapat geografiskt mycket vidsträckta arbetsmarknadsregioner. Det innebär att storstadsområdenas arbetsmarknadsregioner i princip består av ett antal geografiska delarbetsmarknader. Detta är ytterligare ett motiv till varför vi valt att fokusera på inomregionala skillnader i just storstadsregionerna.

Pendlingen över riksgränsen har ökat över tiden och påverkar i allt större utsträckning den regionala statistiken. Det gäller framför allt i de regioner som gränsar direkt till våra grannländer. I praktiken tillhör gränsregionerna funktionella arbetsmarknadsregioner som stäcker sig över landgränserna. Detta är emellertid inget som fångas upp i tillräcklig omfattning i den nuvarande officiella statistiken. Det innebär att det är svårt att redovisa en korrekt bild av exempelvis den ekonomiska utvecklingen och arbetsmarknadssituationen i gränsregionerna. I Faktaruta 1-1 presenteras mer detaljer om pendlingen över riksgränsen och vilka konsekvenser denna pendling har för statistik över sysselsättning och löneinkomster.

Den omfattande pendlingen över riksgränsen gör att det är svårt att redovisa en korrekt bild av utvecklingen i gränsregionerna.

Faktaruta 1-1 Pendling över riksgränsen

Pendling över riksgränsen har ökat över tiden och påverkar i allt större utsträckning den regionala statistiken över sysselsatta och löneinkomster. Två tredjedelar av pendlingen mellan de nordiska länderna utgörs av utpendling från Sverige.¹ Detta innebär ett nettoinflöde av löneinkomster till Sverige från andra nordiska länder. Den svenska inkomststatistiken underskattar alltså systematiskt nattlönesumman i svenska regioner, medan inpendlingen till Sverige från övriga världen underskattar sysselsättningen och leder därmed till en överskattning av arbetsproduktiviteten.

I de flesta fall har pendlingen begränsad effekt på arbetsproduktivitet och regional inkomst. I de gränsnära regionerna finns dock områden där gränspendlingen har betydande påverkan på den regionala ekonomin, eftersom den faktiska FA-regionen omfattar områden i två länder.

Inpendling till Sverige

SCB uppskattar att ungefär 0,3 procent av den totala

lönesumman i Sverige var betalning till arbetskraft bosatt i utlandet.² Ungefär hälften av denna summa var löneinkomster till personer skrivna i Danmark, Finland eller Norge och den andra hälften betalning till personer bosatta i den övriga världen.³ Daglönesumman som utbetalas av svenska arbetsgivare till de anställda omfattar samtliga sysselsatta, de som är bosatta i Sverige såväl som de som är bosatta i övriga länder, medan inpendlare till Sverige inte räknas med i sysselsättningsstatistiken. Detta innebär att andelen sysselsatta i regionen underskattas och därmed att arbetsproduktiviteten överskattas om man inte tar hänsyn till gränspendlingen.

Andelen sysselsatta i svenska FA-regioner som är bosatta i annat nordiskt land presenteras i Tabell 1-1. I Sverige som helhet är andelen av de sysselsatta som är bosatta i övriga nordiska länder drygt 0,1 procent. Denna

1 Nordiska Ministerrådet (2005).

2 Enligt Kontrolluppgiftsregistret, SCB.

3 Det är inte möjligt att precisera enskilda länder inom gruppen "Övriga länder". För personer som arbetar i Sverige och kommer från ett land utanför Norden går det alltså inte med befintlig statistik att precisera från vilket land de kommer.

andel är störst i vissa gränsregioner och relativt liten i övriga regioner. I de fem FA-regioner med den största inpendlingen är andelen av arbetskraften som pendlar till arbete i Sverige *åtminstone* en procentenhet högre än i övriga 67 FA-regioner. Dessa inpendlingsregioner är gränsregionerna i Tornedalen, samt Strömstad och Eda vid den norska gränsen. Det är alltså främst i dessa regioner som sysselsättningen underskattas och nivån på arbetsproduktiviteten överskattas.

Tabell 1-1 Andelen av sysselsatta i Sverige bosatta i Norge, Finland eller Danmark. Procent av arbetskraften år 2005.

Rank	FA-region	2005
1	Haparanda	5,9
2	Strömstad	3,8
3	Övertorneå	3,7
4	Eda	2,1
5	Pajala	1,6
6	Årjäng	0,6
	Riket	0,1

Källa: SCB, Gränspendlingsstatistik.

Tyvär finns ingen statistik över och inga naturliga indikatorer på omfattningen av inpendlingen som gör det möjligt att uppskatta inpendlingens förändring över tiden. Vilken betydelse förändringen i omfattningen av inpendlingen haft på sysselsättnings- och produktivitetstvecklingen är därför okänt.

Utpendling från Sverige

Personer skrivna i Sverige som arbetspendlar ut ur landet får inte svensk kontrolluppgift och därför registreras inte deras lön i den svenska statistiken. Det innebär att den regionala inkomsten för personer skrivna i Sverige underskattas om man inte inkluderar löneinkomster från andra länder. Antalet sysselsatta underskattas eftersom sysselsatta i utlandet inte räknas som sysselsatta, vilket innebär att förvävsfrekvensen underskattas och att arbetslösheten överskattas. I riket som helhet är inkomsten från förvävsarbete i övriga nordiska länder cirka 0,6 procent av den totala lönesumman.⁴ Utpendlingen är dock, precis som inpendlingen, inte jämnt fördelad över landet. Andelen utpendlare från Sverige är högst i södra Tornedalen och i den södra delen av gränsen mot Norge.

De tio regioner som har den högsta andelen av natt-

lönesumman från förvävsarbete i övriga nordiska länder år 2005 presenteras i Tabell 1-2. Den högsta andelen av inkomster från övriga nordiska länder har Eda, Årjäng och Haparanda, där över tio procent av nattlönesumman kommer från förvävsarbete i annat nordiskt land. I de fem regioner med den högsta andelen av nattlönesumman från förvävsarbete i annat nordiskt land är andelen av den regionala inkomsten intjänad i annat land mer än dubbelt så hög som i övriga regioner och mer än tio gånger högre än riksgenomsnittet. De tio regioner med högst andel inkomst intjänad i annat nordiskt land befinner sig också geografiskt vid en riksgrens.

Tabell 1-2 Löneinkomster från Danmark, Finland och Norge i procent av total nattlönesumma 1996 och 2005, samt skattad procentuell förändring i utpendling mellan 1996 och 2005.

Rank	FA-region	2005	1996 ^a	Förändring 1996–2005 ^b
1	Eda	15,9	5,7	227
2	Årjäng	15,0	4,6	210
3	Haparanda	13,3	6,1	101
4	Strömstad	8,6	4,7	97
5	Torsby	7,5	2,2	181
6	Bengtsfors	3,5	2,0	163
7	Övertorneå	2,9	4,0	35
8	Malung	2,6	1,5	93
9	Malmö	2,4	0,5	447
10	Härjedalen	2,0	1,6	34
	Riket	0,6	1,0	90

^{a)} Skattade siffror. Skattningen beskrivs i Appendix 2.

^{b)} Skattade siffror för 1996 och 2005. Skattningen beskrivs i Appendix 2.

Källa: SCB, Gränspendlingsstatistik.

Utpendlingen förefaller ha ökat kraftigt mellan 1996 och 2005. I Haparanda och Strömstad skattas att andelen av löneinkomsten som härrör från arbete i annat nordiskt land har fördubblats, medan andelen tredubblats i Eda, Årjäng och Torsby.

Malmö FA-region har många personer som arbetspendlar till ett annat land, medan *andelen* arbetspendlare är relativt låg. Malmö FA-region har också haft en kraftig ökning i andelen av löneinkomsten från annat nordiskt land. Gränspendlingen är mest omfattande i Malmö kommun, som ligger i anslutning till Öresundsbron. Där bidrar gränspendlarna med 5,2 procent av den totala nattlönesumman, men övriga kommuner i Malmö FA-region bidrar med väsentligt lägre löneinkomster från arbete i annat nordiskt land.

4 Uppgifter om löneinkomster från arbetspendling till övriga världen saknas. Stockholms FA-region är den region där möjligheten till arbetspendling till ett land utanför Norden är störst, vilket kan vara en delförklaring till den låga andelen utpendlare där.

2 Regionernas ekonomiska utveckling

Under de senaste två decennierna har både forskningens och politikens syn på regioners betydelse för ekonomisk tillväxt förändrats. Några av de mest tongivande bidragen inom den ekonomiska forskningen under senare år handlar om regionala miljöers betydelse för ekonomisk tillväxt och geografins roll i den ekonomiska utvecklingen. Faktorer som skalfördelar, transportkostnader och marknadsstorlek används för att förklara både hushålls och företags lokaliseringsbeslut och varför vissa regioner växer snabbare än andra.

I takt med nya perspektiv inom forskningen har också politiken kommit att betrakta regionernas roll i den ekonomiska utvecklingen med delvis nya ögon. Längre dominerades svensk politik för regional utveckling av ett uttalat omfördelningsperspektiv. Om den nationella tillväxten gynnade vissa regioner och missgynnade andra skulle politiken med hjälp av olika åtgärder och insatser kompensera förfördelade landsändar och därmed i någon mån upprätthålla den geografiska balansen i systemet. Den nya, mer moderna, regionala utvecklingspolitiken betonar i stället alla regioners betydelse för utveckling av tillväxt och välfärd i landet som helhet. Utgångspunkten för politiken är alltså den tillsynes triviala insikten att Sveriges tillväxt inte är något annat än summan av den tillväxt som skapas i landets samtliga regioner. Politikens utmaning är således att skapa förutsättningar för alla regioner att utifrån sina särskilda särdrag bidra till att generera mesta möjliga nationella tillväxt och välfärd.

Det är självfallet inte bara politiken som påverkar regioners förutsättningar att bidra till landets utveckling. Via handel med varor och tjänster och flöden av kapital och arbetskraft är svenska regioner intimt sammanlänkade med den globala ekonomin. Förändrade förutsättningar i omvärlden kan snabbt påverka villkoren för de regionala ekonomierna. Det visar inte minst utvecklingen under hösten 2008.

I syfte att öka kunskapen om regionernas ekonomiska tillväxt kommer följande kapitel att på olika sätt beskriva och analysera den ekonomiska utvecklingen i landets regioner från mitten av 1990-talet till i dag. Kapitlet inleds med en kort diskussion om hur man kan mäta ekonomisk tillväxt på regional nivå. Huvuddelen av kapitlet ägnas åt att utforska den regionala tillväxten i Sverige under den senaste tioårsperioden. För att fånga de mest aktuella tendenserna väljer vi också att kartlägga utvecklingen i regionerna under det senaste året och att relatera denna utveckling till den något mer långsiktiga bilden. Kapitlet avslutas med en internationell utblick i form av en jämförelse av produktion och tillväxt i svenska och europeiska regioner.

Forskningens och politikens syn på regioners betydelse för ekonomisk tillväxt har förändrats under de senaste två decennierna.

Politikens utmaning är att skapa förutsättningar för alla regioner att bidra till att generera mesta möjliga nationella tillväxt och välfärd.

Kort om mått på regional ekonomisk tillväxt

För att mäta ekonomisk tillväxt på nationell nivå utgår man i allmänhet från bruttonationalprodukten (BNP) per capita. BNP mäter i princip värdet av den samlade produktionen av varor och tjänster i ett land under ett år. Som en indikator på människors välfärd har BNP många kända svagheter. Den kanske största bristen är att måttet inte tar hänsyn till produktionens miljöpåverkande effekter, något som direkt inverkar på människors välfärd och livskvalitet. Men trots bristerna intar BNP alltså en central plats i analyser av ekonomisk tillväxt och välfärd.

Lönesumman och dess förändring har använts som indikator på regional produktion och tillväxt.

Den regionala motsvarigheten till BNP är bruttoregionalprodukten (BRP). BRP mäter värdet av alla producerade varor och tjänster i en region. När BRP beräknas från produktionssidan summeras alltså alla förädlingsvärden som genereras i en region. BRP kan också beräknas från inkomstsidan och utgörs då i princip av summan av löner (inklusive sociala avgifter) och driftsöverskott (inklusive kapitalförslitning) i en region. Med driftsöverskott menas något förenklat vinster och räntor på kapital.

Eftersom BNP är centralt för att mäta ekonomisk tillväxt på nationell nivå vore det naturligt att utgå från BRP för att analysera de svenska regionernas ekonomiska tillväxt. Vi har i stället valt att använda lönesumman och dess förändring som indikator på regional produktion och tillväxt. Ett skäl till detta är att lönesumman har en direkt koppling till den regionala nivån. Lönesumman kan beräknas antingen utifrån den region där de förvärvsarbetande arbetar (dagbefolkning) eller utifrån den region där de bor (nattbefolkning). BRP har inte en lika entydig koppling till den regionala nivån. Exempelvis har många företag, och då särskilt de stora och ekonomiskt betydelsefulla företagen, sin verksamhet uppdelad på flera arbetsställen som är lokaliserade i olika delar av landet. Det gör att det är svårt att med säkerhet avgöra hur företagens förädlingsvärden ska fördelas på olika arbetsställen och regioner. I vissa fall baseras BRP också på nationell statistik över förädlingsvärden som med hjälp av olika metoder delas upp regionalt. Lönesummestatistiken är inte behäftad med den här typen av beräkningsmässig osäkerhet. Att en region har hög BRP till följd av stora driftsöverskott i produktionen behöver nödvändigtvis inte heller innebära att det är resurser som kommer den regionala ekonomin till del, vare sig i form av investeringar eller skatteunderlag. Vinster och kapitalinkomster utgör inte en del av den kommunala skattebasen och verksamheternas överskott kan mycket väl komma att användas för investeringar i andra regioner än de regioner där överskotten genererats. Lönesumman däremot är fullt ut beskattningsbar på regional nivå och det återstående nettot disponeras av den regionala (dag- eller natt-) befolkningen för konsumtion och sparande/investeringar (som i och för sig självfallet kan komma andra regioner än hemregionen till del).

Den mest uppenbara nackdelen med att nyttja lönesumman och dess förändring för att uppskatta regional produktion och tillväxt är att måttet inte omfattar verksamhetens driftsöverskott. Enligt nationalräkenskaperna utgör lönesumman in-

klusive sociala avgifter ungefär två tredjedelar av BNP.¹ Resten utgörs alltså av driftöverskott inklusive kapitalförslitning. Faktorinkomstandelarna har varierat relativt mycket över tiden (både långsiktigt och konjunktorellt)² men det stora problemet i det här sammanhanget är skillnader i löne-/kapitalandelar mellan regioner. Kapitalandelen är högre i regioner med en stor andel kapitalintensiva verksamheter, som genererar stora förädlingsvärden med relativt sett få sysselsatta. Detta leder oss dock tillbaka till grundproblemet att det är svårt att med säkerhet avgöra hur företags och sektors förädlingsvärden ska fördelas över olika regioner. Vi nöjer oss därför med att använda lönesumman som en indikator på regional produktion och tillväxt.

Mot bakgrund av ovanstående diskussion väljer vi att definiera följande två mått på regional produktion och tillväxt:

Regional arbetsproduktivitet =
Dagbefolkningslönesumma per förvärvsarbetande i regionen

Regional inkomst =
Nattbefolkningslönesumma per invånare i regionen

Dagbefolkningslönesumma per förvärvsarbetande används alltså som en indikator på regional arbetsproduktivitet och tillväxten i denna avspeglar således produktivitetens utvecklingen i regionen. Detta mått syftar till att uppskatta hur stora produktionsvärden som genereras vid de arbetsställen som finns lokaliserade i regionen. Däremot säger måttet inget direkt om nivån på eller utvecklingen av regioninvånarnas inkomster och konsumtionsmöjligheter. Som indikator på regional inkomst använder vi nattbefolkningslönesumma per invånare och tillväxten i denna avspeglar alltså inkomstutvecklingen i regionen.

Vad är det egentligen för skillnad mellan regional arbetsproduktivitet och regional inkomst? Följande ekvation kan användas för att illustrera hur begreppen hänger ihop:

$$\frac{Y}{C} = \frac{Y}{E} \times \frac{E}{N} \times \frac{N}{C}$$

Y är den regionala inkomsten, C är antalet invånare, E är antalet förvärvsarbetande och N är antalet invånare i förvärvsarbetande ålder. Ekvationen är en ren identitet. Genom att förkorta bort E och N återstår bara Y/C i högerledet. Identiteten visar att den regionala inkomsten per invånare bestäms av tre olika komponenter: den genomsnittliga arbetsproduktiviteten (Y/E), förvärvsfrekvensen (E/N) och andelen av befolkningen i förvärvsarbetande ålder (N/C).³

Vi har definierat två mått på regional produktion och tillväxt: regional arbetsproduktivitet och regional inkomst.

Regional inkomst är ett vidare begrepp än regional arbetsproduktivitet.

1 Detta gäller då vi talar om BNP till faktorpris och lönesumma inklusive sociala avgifter. Den regionala lönesumma-statistik vi använder oss av i den här årsboken omfattar dock inte sociala avgifter utan endast vad som i nationalräkenskaperna kallas egentliga löner (alltså kontant bruttolön).

2 Se exempelvis SCB (2007).

3 Det är fullt möjligt att bryta ner den regionala produktionen per invånare i ännu finare komponenter, exempelvis genom att ta hänsyn till både antalet förvärvsarbetande och antalet arbetade timmar.

Ekvationen illustrerar därmed att den regionala inkomsten per invånare är ett vidare begrepp än regional arbetsproduktivitet i så motto att den också bestäms av andelen förvärvsarbetande och av befolkningens ålderssammansättning.

I det här förenklade exemplet utgår vi från att det inte förekommer någon arbetspendling över regiongränserna, vilket betyder att dag- och nattbefolkning är densamma och således också dag- och nattbefolkningslönesumma. Men trots att vi i den här rapporten arbetar med funktionella arbetsmarknadsregioner, som är avgränsade för att minimera pendlingsflöden över regiongränserna, är det viktigt att notera att de indelningskriterier som använts tillåter ett ganska stort pendlingsutbyte med omvärlden. Det innebär att för varje given FA-region är en del av den regionala inkomsten per invånare intjänad utanför den aktuella FA-gränsen och en del av den regionala arbetsproduktiviteten genererad av förvärvsarbetande som är bosatta utanför FA-regionen ifråga. Ur ett regionalt perspektiv, med fokus på skattebaser och den egna befolkningens försörjningsmöjligheter, är kanske måttet på regional inkomst per invånare det mest relevanta eftersom detta också fångar regionala lägesegenskaper i form av sysselsättningsmöjligheter och inkomster bortom gränsen för den egna FA-regionen.

En positiv regional utveckling kännetecknas av en situation där tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning går hand i hand.

De mått vi presenterat ovan uttrycker produktion och tillväxt i per capita-termer, alltså i förhållande till antalet invånare eller sysselsatta. Förklaringen till varför tillväxt nästan alltid formuleras i per capita-termer hänger samman med vad man kan betrakta som den yttersta målsättningen med tillväxt. Man strävar efter en god ekonomisk tillväxt för att höja medborgarnas realinkomster och materiella välfärd. Men med denna utgångspunkt är det också uppenbart att hög tillväxt i en region är förenligt med fallande totala produktionsvärden. Om befolkning och sysselsättning minskar i snabbare takt än produktionen utvecklas våra per capita-mått i positiv riktning. Ett sådant förlopp är kanske inte vad vi normalt förknippar med en gynnsam regional utveckling. Ett positivt regionalt förlopp kännetecknas snarare av en situation där tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning går hand i hand. Vi kompletterar därför vår bild av tillväxt uttryckt i per capita-termer med att också fokusera på utvecklingen av de totala produktionsvärdena i regionerna.

När man studerar ekonomisk tillväxt är man normalt intresserad av den reala utvecklingen, alltså den tillväxt som blir kvar när man räknat bort effekten av prisökningar. Eftersom det saknas heltäckande och tillförlitliga beräkningar av prisutvecklingen på regional nivå har samtliga tillväxtmått i den här rapporten fastprisberäknats med konsumentprisindex (KPI) och år 2006 som basår. Men även om det hade funnits information om regionala prisskillnader är det inte givet om och hur man skulle ta hänsyn till dessa vid en analys av regional tillväxt. Prisskillnaderna på exempelvis boende, den kanske främsta källan till varierande kostnadsläge mellan regioner, avspeglar delvis olika tillgång till regionalt bundna resurser såsom arbetstillfällen, kulturutbud, utbildningsmöjligheter, vård och annan samhällsservice. Till viss utsträckning kan ett skiftande regionalt kostnadsläge alltså vara ett tecken på skillnader i regionalt bundna tillgångar. Alldeles oavsett hur det ligger till med detta får vi nöja oss med att

Faktaruta 2-1 Regional tillväxt på lång sikt

En av de mest centrala frågeställningarna i tillväxtforskningen har varit om tillväxten bidrar till att ekonomiska skillnader mellan regioner (eller nationer) minskar över tiden – så kallad konvergens. I tillväxtlitteraturen brukar man röra sig med två olika konvergensbegrepp. Det första begreppet används i det fall där i utgångsläget fattiga regioner uppvisar snabbare tillväxt än rika regioner, med följden att fattiga regioner tenderar att hinna i fattiga rika regioner i termer av per capita-inkomster. En sådan utveckling brukar benämnas β -konvergens. Det andra begreppet används i det fall där spridningen i per capita-inkomster mellan regioner minskar över tiden. Denna situation brukar kallas σ -konvergens. Den första varianten av konvergens (att fattiga regioner växer snabbare än rika) tenderar att generera den andra typen av konvergens (minskad spridning i per capita-inkomster).¹

Enligt den så kallade neoklassiska tillväxtmodellen (eller Solow-Swan-modellen) är det antagandet om avtagande avkastning av kapital som leder till konvergens i ekonomisk tillväxt. Om en region i utgångsläget har lite kapital per arbetare (och därmed lägre per capita-inkomst) är värdet av mer kapital stort, men i takt med att kapitalstocken växer avtar värdet av ytterligare kapital. Regioner som startar med relativt sett mindre kapital per arbetare kommer därför att ha en snabbare tillväxt än regioner som i utgångsläget har en större kapitalstock per arbetare. De nya så kallade endogena tillväxtmodeller som utvecklats sedan mitten av 1980-talet ger i allmänhet en något mer pessimistisk bild i fråga om utjämning av inkomstskillnader mellan regioner. Det finns många varianter och specialfall, men den kanske vanligaste slutsatsen är att tillväxten är oberoende av den initiala inkomstnivån.

Figur 2-1 redovisar tillväxt och spridning i regional inkomst per invånare under perioden 1970–2006/7. Eftersom lönesummestatistik inte finns att tillgå så långt tillbaka i tiden har analysen baserats på sammanräknad förvärsinkomst per invånare i stället för nattbefolkningslönesumma per invånare. Det bör noteras att den sammanräknade förvärsinkomsten inte är något renodlat mått på regional produktionsaktivitet. Förutom inkomster från anställning och företagande innefattar den sammanräknade förvärsinkomsten pension, sjukpenning, arbetslöshetsersättning och andra skattepliktiga transfereringar. Det innebär att måttet inte bara fångar

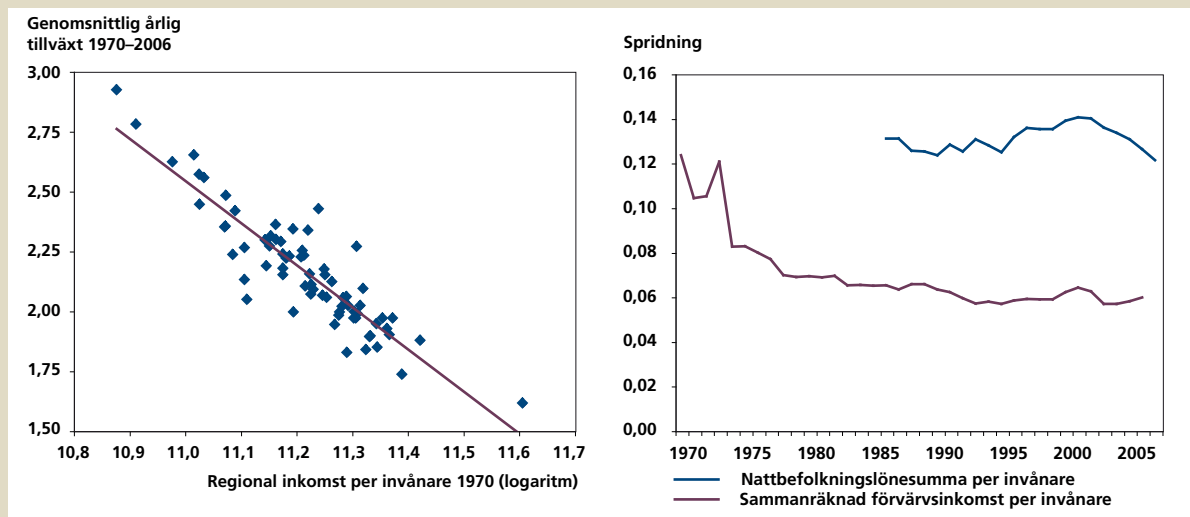
regionala produktionsvärden utan också avspeglar den regionala inkomstutjämning som följer av omfördelning av inkomster mellan individer och hushåll.

Av figuren framgår att korrelationen mellan den initiala nivån på regional inkomst per invånare och den genomsnittliga årliga tillväxten i måttet är negativ och mycket stark ($\rho = -0.90$). Det långsiktiga mönstret visar alltså på en tydligt β -konvergens. Sett över perioden som helhet har de regioner som initialt hade låga regionala inkomster uppvisat en snabbare tillväxt än de regioner som i utgångsläget hade höga regionala inkomster. Denna utveckling överensstämmer således med de förutsägelser som följer av den neoklassiska tillväxtmodellen.

Att den snabbare tillväxten i fattiga regioner också lett till minskad spridning i regional inkomst per invånare framgår också klart av figuren. Trenden är som helhet tydligt fallande men det finns också intressanta variationer i tidsförloppet. Av figuren kan man utläsa att utjämningen gick mycket snabbt under 1970-talet. En viktig förklaring till detta är den kraftiga sysselsättningstillväxten i kommuner och landsting under denna period, en expansion som naturligen kommit alla landsändar till del och därmed kunnat bidra till att minska spridningen i regional inkomst. Utjämningen fortsatte under 1980-talet men i betydligt blygsammare takt. Därefter har spridningen i regional inkomst i stort legat fast. Trots smärre variationer under de senaste femton åren är den regionala spridningen under senare år ungefär på samma nivå som i början av 1990-talet.

Figuren visar också den regionala spridningen i nattbefolkningslönesumma per invånare under de år denna uppgift finns tillgänglig. Detta mått visar på betydligt större regionala skillnader, vilket vi också skulle förvänta oss eftersom lönesumman är ett mer renodlat mått på regional produktionskapacitet som inte påverkas av den regionala inkomstutjämning som följer av omfördelning av inkomster mellan individer och hushåll. Men även om den absoluta nivån på spridningen i regional inkomst blir högre med detta mått, tycks den allmänna trenden indikera förhållandevis permanenta regionala skillnader sedan början av 1990-talet. Under de allra senaste åren är det emellertid möjligt att skönja en mer markant skillnad i utvecklingen mellan de båda måtten. Medan måttet som grundas på sammanräknad förvärsinkomst visar på en marginellt tilltagande spridning i regional inkomst under åren 2003–2006 visar det lönesummebaserade måttet på en förhållandevis kraftig minskning av de regionala skillnaderna under åren 2002–2007.

¹ För en genomgång av de olika konvergensbegreppen, se Barro och Sala-i-Martin (2004).

Figur 2-1 Tillväxt och spridning i regional inkomst per invånare 1970–2006/7.

Anm.: Som spridningsmått används standardavvikelsen av logaritmen av regional inkomst per invånare. Nattbefolkningslönesumman för år 2007 är preliminär. För att erhålla en indelning i FA-regioner som är konsistent över hela perioden 1970–2007 har vissa smärre justeringar i förhållande till den officiella indelningen gjorts. Se Appendix 1 för detaljer kring detta.

Källa: SCB, Totalräknad inkomststatistik och Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

använda KPI som deflator och betonar att våra resultat inte utan vidare kan tolkas i regionala köpkraftstermer.

I ett internationellt perspektiv har Sverige under den senaste tioårsperioden haft en förhållandevis god tillväxt.

Den regionala tillväxten i Sverige 1996–2006

I ett internationellt perspektiv har Sverige under den senaste tioårsperioden uppvisat förhållandevis god tillväxt. Tillväxten i BNP per capita uttryckt i så kallade köpkraftspariteter har varit betydligt snabbare än genomsnittet för de europeiska OECD-länderna och även klart snabbare än genomsnittet för samtliga OECD-länder.⁴

Under den aktuella perioden steg den regionala inkomsten per invånare i genomsnitt med 3,1 procent per år i landet och den regionala arbetsproduktiviteten ökade med 2,2 procent. Eftersom täljaren på nationell nivå i de båda tillväxtmåtten är i stort sett densamma förklaras den förhållandevis stora skillnaden i tillväxttakt av respektive nämnares utveckling. Mellan åren 1996–2006 ökade befolkningen med i genomsnitt 0,3 procent per år. Sysselsättningen utvecklades betydligt starkare med en genomsnittlig ökning på 1,2 procent per år.

Den regionala variationen i inkomst- och arbetsproduktivetstillväxt är stor. I Tabell 2-1 visas de fem FA-regioner med högst respektive lägst tillväxt under pe-

4 Se OECD Annual National Accounts, GDP per head, US \$, constant prices, constant PPPs, reference year 2000 (http://stats.oecd.org/wbos/Index.aspx?datasetcode=SNA_TABLE1).

Tabell 2-1 De fem FA-regioner med högst och lägst genomsnittlig årlig procentuell tillväxt 1996–2006. 2006 års priser.

Rang	Regional inkomst per invånare		Regional arbetsproduktivitet	
1	Vetlanda	4,0	Älmhult	3,0
2	Pajala	4,0	Strömstad	2,7
3	Övertorneå	4,0	Vansbro	2,7
4	Strömstad	3,9	Vetlanda	2,5
5	Älmhult	3,8	Stockholm	2,4
68	Sundsvall	2,5	Hällefors	1,4
69	Filipstad	2,5	Vilhelmina	1,4
70	Eda	2,2	Haparanda	1,4
71	Hagfors	2,1	Arjeplog	1,3
72	Bengtsfors	1,6	Bengtsfors	1,0
	Riket	3,1	Riket	2,2

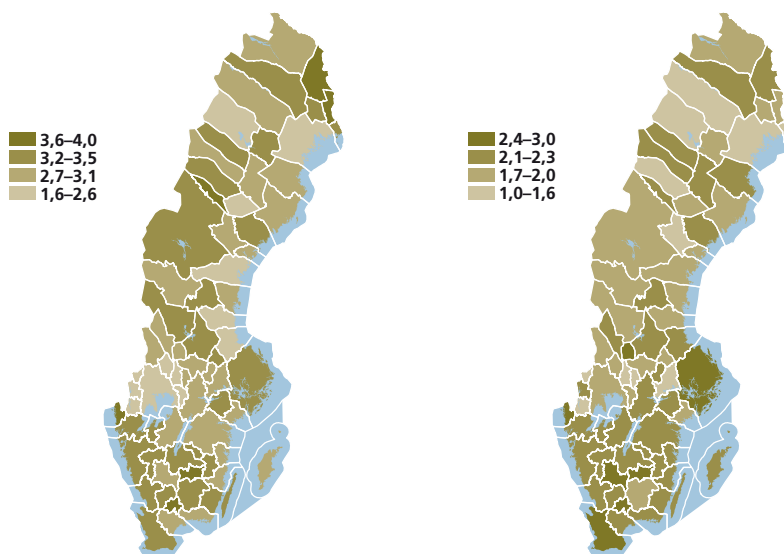
Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgårnsen. För mer detaljer angående pendling över riksgårnsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftbaserad lönesummestatistik.

rioden 1996–2006. Utvecklingen för samtliga FA-regioner framgår av Figur 2-2. Vetlanda, Strömstad och Älmhult tillhör de regioner i landet som vuxit snabbast, i termer av både regional inkomst per invånare och arbetsproduktivitet. Även i tidigare årsböcker har Vetlanda och Strömstad legat i topp, medan Älmhult

Vetlanda, Strömstad och Älmhult tillhör de regioner i landet som vuxit snabbast.

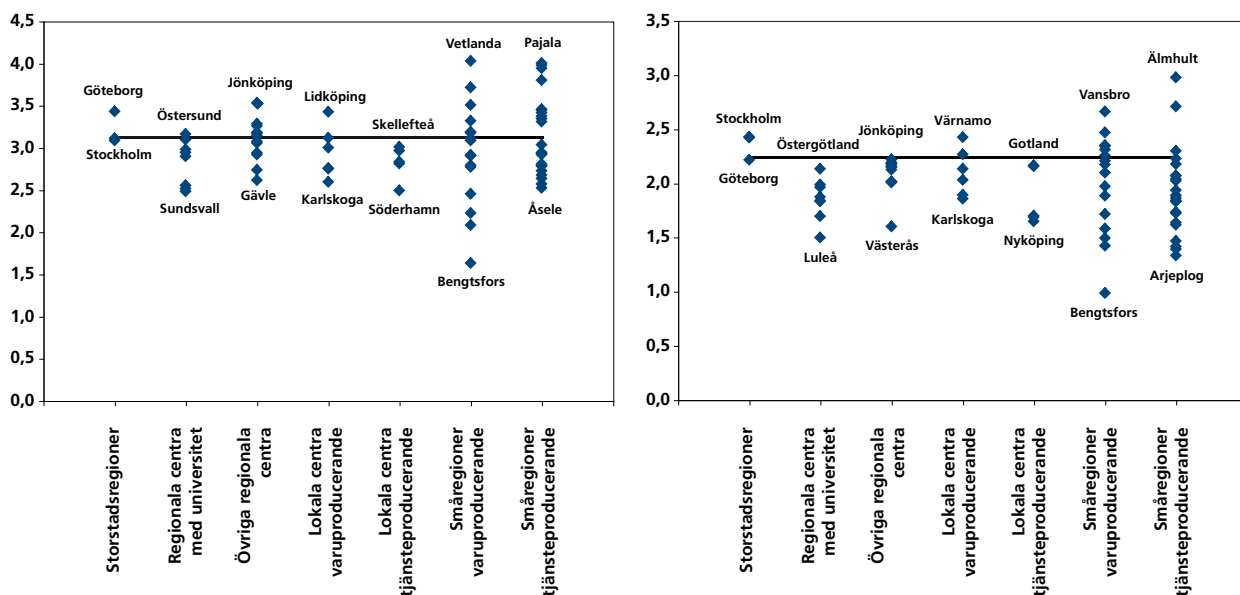
Figur 2-2 Genomsnittlig årlig tillväxt i regional inkomst per invånare (vänster) och regional arbetsproduktivitet (höger) 1996–2006, FA-regioner.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgårnsen. För mer detaljer angående pendling över riksgårnsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftbaserad lönesummestatistik.

Figur 2-3 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i regional inkomst per invånare (vänster) och regional arbetsproduktivitet (höger) 1996–2006, FA-regioner grupperade efter regionfamilj. 2006 års priser.

Anm.: Den horisontella heldragna linjen i respektive figur anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

har avancerat i listorna genom åren. Pajala och Övertorneå uppvisar en snabb tillväxt i regional inkomst per invånare, men betydligt mer blygsam tillväxt i arbetsproduktivitet. Det omvända gäller för Stockholm och Vansbro. Överlag domineras tätpositionerna i tillväxtligan av kategorin småregioner. Stockholm är det enda undantaget från den regeln.

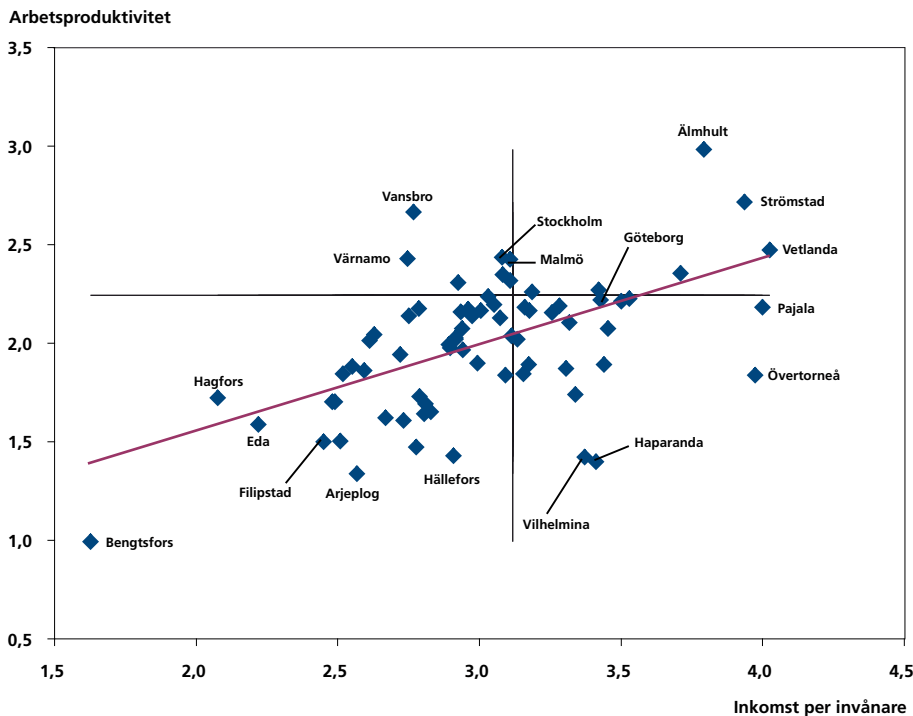
Bland de regioner som vuxit långsammast finner vi framför allt ett antal bruksorter som hör till gruppen varuproducerande småregioner.

Bland de regioner som vuxit långsammast finner vi framför allt ett antal bruksorter som hör till gruppen varuproducerande småregioner. Dessa orter har även tidigare befunnit sig i tillväxtligans nedre regioner. Här återfinns också ett par småregioner i norra Sverige. För några av dessa är dock tillväxtmönstret mer tudelat än i fallet med bruksorterna. Haparanda och Vilhelmina har haft en långsam tillväxt i arbetsproduktivitet men en förhållandevis god utveckling av regional inkomst per invånare. För Arjeplogs del gäller dock att tillväxten i båda fallen varit tämligen blygsam.

Vi påminner om svårigheten att ge en korrekt bild av tillväxtens utveckling i landets gränsregioner. Dessa är i större eller mindre utsträckning del av funktionella arbetsmarknadsregioner som sträcker sig in i våra grannländer.

Figur 2-3 visar motsvarande tillväxtsiffror för FA-regionerna grupperade efter regionfamilj. Som i tidigare årsböcker kan vi konstatera att spridningen i tillväxt är störst bland småregionerna. Här finner vi regioner som ligger både klart över och långt under riksgenomsnittet för båda tillväxtmåten. Spridningen i tillväxt minskar i takt med att regionstorleken tilltar. Storstadsregionerna ligger tämligen väl samlade på eller något över rikets genomsnitt för båda måten. Den

Figur 2-4 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i regional inkomst per invånare och regional arbetsproduktivitet 1996–2006, FA-regioner. 2006 års priser.

Anm.: Den horisontella och den vertikala heldragna linjen anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

sammantaget svagaste utvecklingen uppvisar grupperna regionala centra med universitet och tjänsteproducerande lokala centra. Med endast ett undantag har tillväxten i de FA-regioner som tillhör dessa regionfamiljer varit långsammare än riksgenomsnittet. Det gäller alltså för båda tillväxtmåten.

Finns det några tecken på att tillväxten under den senaste tioårsperioden samvarierar med regionernas befolkningsstorlek? Om vi beaktar att regionfamiljerna i första hand är rangordnade efter folkmängd och studerar tillväxtens fördelning över dessa i Figur 2-3 blir slutsatsen att så knappast är fallet. Korrelationen mellan initial befolkningsstorlek (uttryckt i logaritmisk form) och tillväxt i regional inkomst per invånare visar sig mycket riktigt vara i det närmaste obefintlig. När det gäller tillväxt i regional arbetsproduktivitet tycks det dock finnas en svagt positiv ($\rho = 0,24$) samvariation med initial befolkningsstorlek.

Analysen av de regioner som uppvisat högst och lägst tillväxt i regional inkomst per invånare och regional arbetsproduktivitet visade att det finns regioner som befinner sig i toppen eller botten av tillväxtligan för båda måten, men också att det finns regioner med ett mer splittrat tillväxtmönster. Figur 2-4 visar sambandet mellan regional inkomst per invånare och arbetsproduktivitet för samtliga FA-regioner. Korrelationen är som framgår positiv och relativt stark ($\rho = 0,55$). Generellt gäller alltså att de regioner som har haft snabb (långsam) tillväxt i

Det finns inget tydligt samband mellan regionernas befolkningsstorlek och tillväxten per capita.

regional inkomst per capita också har haft snabb (långsam) tillväxt i regional arbetsproduktivitet. Men som vi tidigare konstaterat finns det regioner som i större eller mindre utsträckning avviker från det allmänna mönstret.

I framför allt Norrbottens län finns ett antal FA-regioner som uppvisar en god tillväxt i regional inkomst per invånare men en förhållandevis långsam tillväxt i arbetsproduktivitet. Haparanda, Pajala, och Övertorneå hör till denna grupp men även Vilhelmina i Västerbottens län. Vansbro, Värnamo och till viss del Stockholm är exempel på regioner där situationen är den motsatta – en hög tillväxt i regional arbetsproduktivitet, men en mera måttlig uppgång i regional inkomst per invånare.

Vad kan denna tudelade utveckling tänkas bero på? Vi har tidigare berört att de två tillväxtmått delvis fångar olika aspekter av den regionala utvecklingen. Regional inkomst per invånare är ett vidare mått än regional arbetsproduktivitet i den meningen att det också påverkas av befolkningens förvärvsfrekvens och åldersammansättning. En annan skillnad är att måttet på regional inkomst per invånare beaktar de försörjningsmöjligheter som finns utanför den egna FA-regionen, medan måttet på regional arbetsproduktivitet tar fasta på de produktionsvärden som genereras av förvärvsarbetande som är bosatta utanför FA-regionen i fråga. Det innebär att de tillväxteffekter som kan följa på förändrade pendlingsströmmar mellan FA-regionerna fångas på olika sätt av de två måtten.

Vid en närmare analys av vad som orsakat den splittrade utvecklingen i de nämnda regionerna tycks huvudförklaringen vara just förändrade pendlingsflöden. Det som förenar de regioner som uppvisar en relativt sett starkare utveckling i regional inkomst per invånare är att antalet personer som pendlar över FA-gränsen för att arbeta i andra regioner ökat kraftigt under perioden 1996–2006. När det gäller Pajala, Vilhelmina och Övertorneå rör det sig om en uppgång på 55–70 procent och för Haparanda en ökning på 30 procent. Att ett växande antal personer i dessa regioner korsar FA-gränsen för att arbeta i andra regioner bidrar således till tillväxten i den regionala inkomsten per invånare, men lämnar den regionala arbetsproduktiviteten oförändrad. För Vansbro, Värnamo och Stockholm är situationen den omvända. Här har inpendlingen ökat betydligt snabbare än utpendlingen och detta har bidragit till en relativt sett snabbare uppgång i regional arbetsproduktivitet. Under tioårsperioden i fråga har antalet personer som pendlar in till dessa regioner för att arbeta ökat med 40–80 procent. I båda fallen handlar det om att tillväxten påverkats av en pågående regionförstoring – för den första gruppen av regioner rör det sig om ökade relativa pendlingsströmmar ut från regionerna och för den andra gruppen av regioner om växande relativa pendlingsflöden in till regionerna.

För en regional utveckling som också omfattar ökande befolkning och stigande sysselsättning fordras en ekonomi som även växer i absoluta tal.

Den totala tillväxtens utveckling

Analysen av regionernas ekonomiska utveckling har så här långt fokuserat på tillväxt uttryckt i per capita-termer, alltså i relation till antalet invånare eller sysselsatta. En god per capita-tillväxt bidrar till att öka medborgarnas realinkomster och materiella välfärd. Men för en regional utveckling som också

omfattar ökande befolkning och stigande sysselsättning fordras en ekonomi som även växer i absoluta tal.

En expanderande ekonomi skapar förutsättningar för fler verksamma företag inom ett bredare spektrum av branscher och möjliggör ett större och mer diversifierat utbud av privata och offentliga tjänster. Den regionala ekonomins storlek är särskilt betydelsefull för de verksamheter som kännetecknas av skalfördelar och där höga transport- och försäljningskostnader gör att det mesta av produktionen säljs på den lokala marknaden. Det gäller både företag som säljer sina varor och tjänster direkt till konsumenter och företag som fungerar som underleverantörer till regionens exportinriktade företag. I många regioner är hemmamarknaden för liten för att attrahera de företag som verkar under sådana betingelser. Dessa företag söker sig i stället till regioner med större marknadspotential och ger där upphov till självförstärkande tillväxtprocesser. Företag och hushåll söker sig till stora regioner och regionerna växer därmed ytterligare. I företagets fall är det en stor hemmamarknad som drar, medan hushållen attraheras av en diversifierad arbetsmarknad och ett rikt utbud av varor och tjänster. Stora regioner med många företag har också lättare att locka till sig avancerade underleverantörer och specialiserad arbetskraft av olika slag. Genom att dra nytta av sådana regionalt bundna tillgångar kan regionens exportinriktade företag stärka sin konkurrenskraft och därmed bidra till hela regionens utvecklingskraft och tillväxt.

Hur ser då sambandet mellan total tillväxt och per capita-tillväxt ut? Har en hög per capita-tillväxt varit förenlig med en god tillväxt i absoluta termer? Av Figur 2-5 att döma, som visar samvariationen mellan tillväxten i nattbefolkningslönesumma per invånare och den totala nattbefolkningslönesummans utveckling, tycks så vara fallet. Korrelationen är positiv och förhållandevis stark ($\rho = 0,58$). Det innebär att de regioner som haft en snabb tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare i allmänhet också uppvisat en gynnsam tillväxt i total nattbefolkningslönesumma. Men det finns också avvikelser från det generella mönstret och särskilt för vissa regiontyper.

I den övre delen av figuren ser vi de regioner som vuxit snabbast totalt sett och till höger i figuren de regioner som utvecklats bäst i per capita-termer. Skillnaden är tydlig. Den grupp av regioner vars ekonomier vuxit snabbast totalt sett domineras av storstadsregionerna och några regionala centra. Strömstad och Vetlanda är de mest uppenbara undantagen. De aktuella regionerna har också haft en förhållandevis snabb tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare. I kategorin med högst per capita-tillväxt finner vi som tidigare konstaterats många småregioner och dessa uppvisar nästan genomgående en relativt svag utveckling av den totala nattbefolkningslönesumman. Med undantag för kustlandskapen hör samtliga regioner i Västerbottens och Norrbottens län till gruppen regioner där den totala tillväxten varit betydligt sämre än tillväxten i per capita-termer. I kategorin med svag utveckling både totalt sett och i relation till antalet invånare återfinns i första hand de industridominerade bruksorterna.

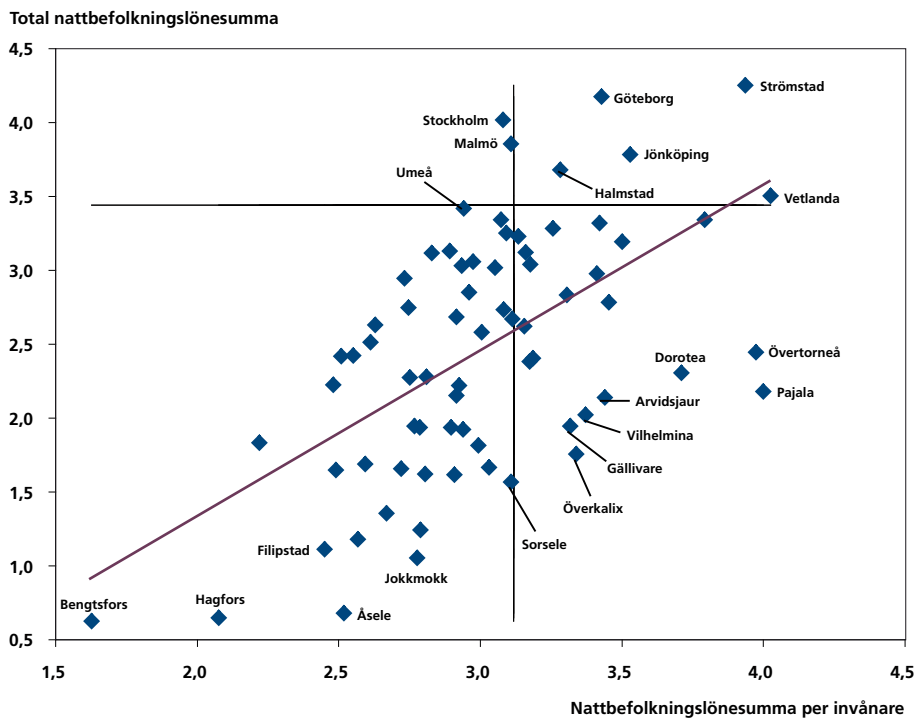
Det som framför allt karakteriserar de regioner som uppvisar sämst total tillväxt är ett kraftigt vikande befolkningsunderlag. Både regionerna i norrlands inland

Att företag och hushåll söker sig till de stora regionerna bidrar till att de växer ytterligare.

För företagen är det en stor hemmamarknad som drar medan hushållen attraheras av en diversifierad arbetsmarknad och ett rikt utbud av varor och tjänster.

Den grupp av regioner vars ekonomier vuxit snabbast totalt sett, domineras av storstadsregionerna och några regionala centra.

Figur 2-5 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare och total nattbefolkningslönesumma 1996–2006, FA-regioner. 2006 års priser.

Anm.: Den horisontella och den vertikala heldragna linjen anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

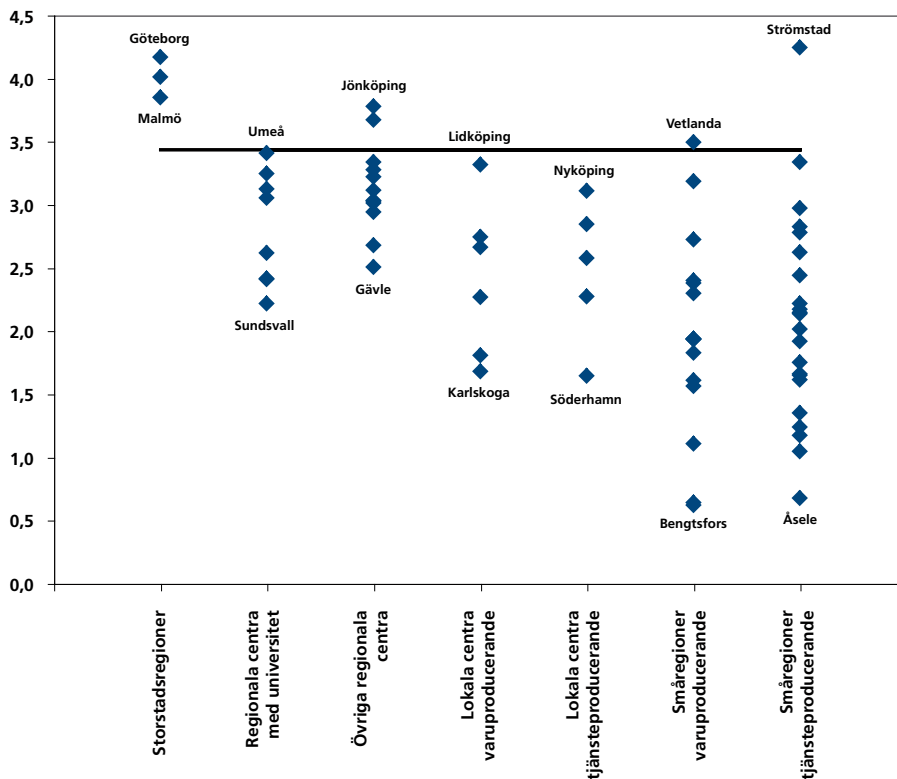
För många av regionerna i Norrlands inland och bruksorterna rör det sig om en självförstärkande, men neråtgående, utvecklingspiral.

För de regioner som uppvisat den starkaste tillväxten har tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning gått hand i hand.

och bruksorterna har fått se sin befolkning minska med i genomsnitt mellan en och två procent per år under den senaste tioårsperioden (mer om detta i Kapitel 3). I många av dessa regioner rör det sig om en självförstärkande, men tyvärr nedåtgående, utvecklingspiral. Ett vikande invånarantal leder till sämre ekonomisk tillväxt totalt sett vilket ytterligare minskar befolkningen. Det är självfallet positivt att vissa av dessa regioner trots allt lyckats redovisa en god utveckling av per capita-inkomsterna. Men en successivt krympande befolkning och en relativt övriga regioner svagare utveckling av köpkraft och total tillväxt försvagar utvecklingspotentialen påtagligt. Hemmamarknaden räcker till för allt färre av de företag som är beroende av lokal- och regional efterfrågan, underlaget för offentligt producerade tjänster blir sämre och arbetsmarknaden blir mer ensidig. För de regioner som uppvisat den starkaste tillväxten totalt sett är utvecklingsförloppet det motsatta. Här har tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning gått hand i hand. En växande ekonomi kan försörja allt fler av de företag som är beroende av lokal- och regional efterfrågan, utbudet av privata och offentliga tjänster ökar och arbetsmarknaden blir mer diversifierad.

Figur 2-6 presenterar tillväxten i total nattbefolkningslönesumma för FA-regionerna grupperade efter regionfamilj. Figuren tydliggör sambandet mellan re-

Figur 2-6 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i total nattbefolkningslönesumma 1996–2006, FA-regioner grupperade efter regionfamilj. 2006 års priser.

Anm.: Den horisontella heldragna linjen anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

gionernas storlek och nattbefolkningslönesummans utveckling. Den totala tillväxten tycks vara mindre ju längre ner i den regionala hierarkin vi rör oss. Endast 2 av de sammanlagt 38 småregionerna har haft en snabbare total tillväxt än riksgenomsnittet. När det gällde utvecklingen av nattbefolkningslönesumma per invånare visade den tidigare analysen att så många som 16 av småregionerna hade en bättre tillväxt än genomsnittet för landet (se Figur 2-3). Ingen av regionerna i kategorin lokala centra nådde upp till den genomsnittliga totala tillväxttakten i riket. Om vi undersöker samvariationen mellan initial befolkningsstorlek (uttryckt i logaritmisk form) och tillväxt i total nattbefolkningslönesumma finner vi som väntat att denna korrelation är positiv och tämligen stark ($\rho = 0,68$). Att det framför allt är storstadsregionerna och de regionala centra som ligger i topp när det gäller total tillväxt är ett resultat som vi känner igen från tidigare årsböcker och denna situation tycks alltså bestå.

Genom att jämföra Figur 2-3 och Figur 2-6 kan vi också konstatera att spridningen i total tillväxt är betydligt större än motsvarande variation i per capita-tillväxt. Både mellan och inom regionfamiljerna är skillnaderna i de totala tillväxttakterna avsevärt större än differenserna i per capita-tillväxt.

Den totala tillväxten är mindre ju längre ner i den regionala hierarkin vi rör oss.

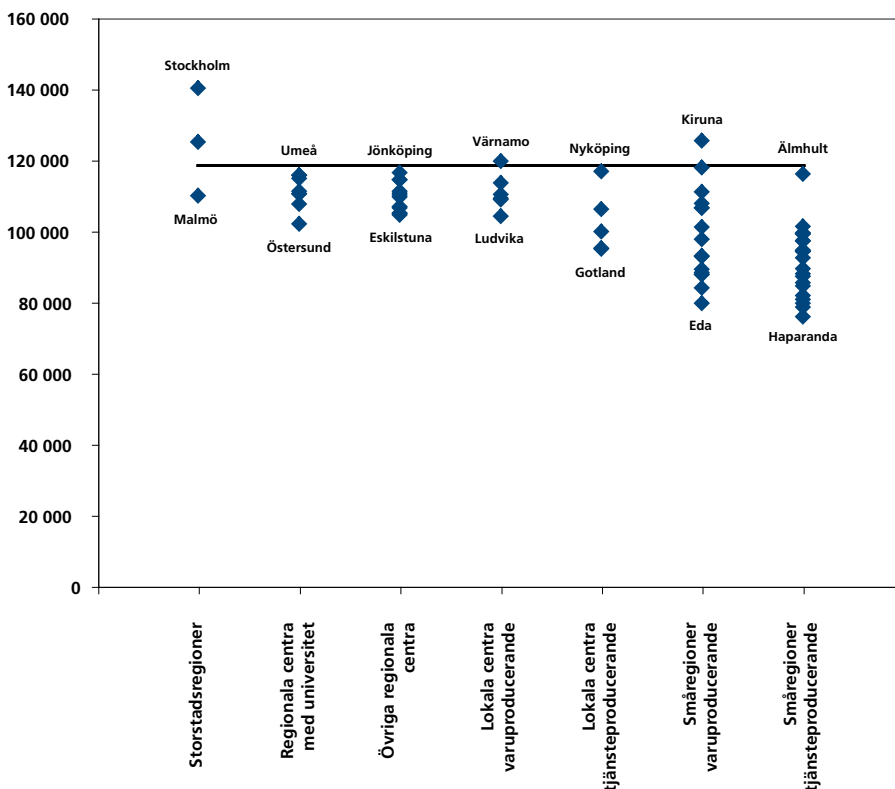
Inkomstnivåerna ger oss en bild av regionala skillnader i befolkningens försörjningsmöjligheter och materiella välfärd.

De regionala inkomstnivåerna

Vi har tidigare kunnat konstatera att sett över en längre tidsperiod har de regioner som initialt hade låga regionala inkomster per invånare uppvisat en snabbare tillväxt än de regioner som i utgångsläget hade höga regionala inkomster (se Faktaruta 2-1). Denna utveckling har resulterat i över tiden minskade skillnader i regionala inkomster per invånare. Utjämningen mellan regionerna gick särskilt snabbt under 1970-talet. Därefter har skillnaderna mellan regionerna minskat i betydligt långsammare takt och under de senaste 15 åren har de förblivit i stort oförändrade. Vi avslutar detta avsnitt med att studera hur fördelningen av regionala inkomster per invånare ser ut i dagsläget. De aktuella inkomstnivåerna är viktiga av flera skäl. De ger oss en bild av regionala skillnader i befolkningens försörjningsmöjligheter och materiella välfärd. De indikerar regionala variationer i köpkraft och skatteunderlag. Dagens regionala inkomstnivåer säger oss också något om geografien i de historiska tillväxtförloppen.

Figur 2-7 redovisar den regionala inkomsten per invånare år 2006 för FA-regionerna grupperade efter regionfamilj. En kompletterande bild över inkomst-

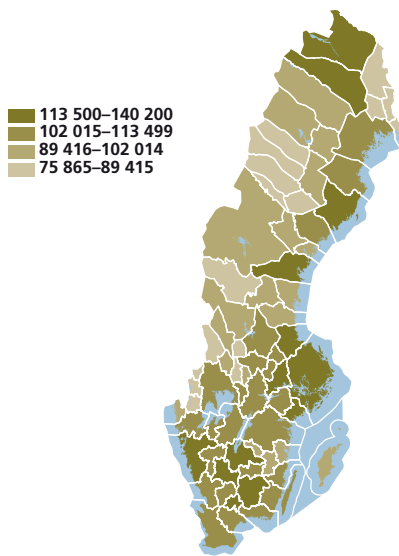
Figur 2-7 Regional inkomst per invånare år 2006, FA-regioner grupperade efter regionfamilj. 2006 års priser.

Anm.: Den horisontella heldragna linjen anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

Figur 2-8 Regional inkomst per invånare år 2006, FA-regioner. 2006 års priser.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

nivåernas geografiska mönster ges i Figur 2-8. Det framgår klart att ju längre ner i den regionala hierarkin vi kommer desto lägre är inkomstnivåerna. Stockholm är i en klass för sig, med en regional inkomst per invånare på cirka 140 000 kronor. Därefter följer Göteborg med cirka 125 000 kronor. Malmö har en betydligt lägre inkomstnivå än övriga storstadsregioner och den är också klart under riksgenomsnittet. Eftersom Stockholm och Göteborg väger så tungt i genomsnittet för landet är det överlag få regioner som kommer upp i denna nivå. Bortsett från de två storstadsregionerna är det bara Värmland och Kiruna som har högre regional inkomst per invånare än riksgenomsnittet. För de flesta regioner är inkomstnivån väsentligt lägre än genomsnittet för landet. I exempelvis kategorin småregioner är den regionala inkomsten per invånare i genomsnitt nästan 25 000 kronor lägre än riksnivån. De regioner som ligger sämst till i denna grupp har en regional inkomst per invånare som endast är drygt hälften av Stockholms inkomstnivå. Skillnaderna mellan de högsta och de lägsta regionala inkomstnivåerna är alltså mycket stora.

Av mönstret i Figur 2-7 att döma råder det knappast något tvivel om att det finns en tydlig samvariation mellan regionernas storlek och deras inkomstnivå. Korrelationen mellan befolkningsstorlek och regional inkomst per invånare visar sig mycket riktigt vara starkt positiv ($\rho = 0,79$).

Som tidigare vill vi påminna om svårigheten att presentera korrekta uppgifter för landets gränsregioner. Bland de regioner som framför allt berörs av denna problematik återfinns Eda, Årjäng, Haparanda, Strömstad och Torsby, av vilka Eda och Haparanda framhållits i Figur 2-7. För dessa regioner gäller att en stor

Den högsta inkomsten per invånare finner vi i Stockholm och Göteborg.

Bortsett från de två storstadsregionerna är det bara Värmland och Kiruna som har högre regional inkomst per invånare än riksgenomsnittet.

del av den arbetsföra befolkningen pendlar till arbetsplatser på andra sidan riksgränsen. Eftersom den svenska officiella statistiken inte tar hänsyn till lön som intjänats i annat land innebär detta att den verkliga inkomsten per invånare i nämnda regioner underskattas avsevärt. För Eda, Årjäng och Haparanda tyder tillgänglig statistik över gränspendlares löneinkomster på att det rör sig om en underskattning på cirka 15 procent och för Strömstad och Torsby på omkring 8 procent (för ytterligare detaljer, se Faktaruta 1-1). Detta faktum förändrar dock inte den allmänna bilden. Den regionala inkomsten per invånare ökar betydligt i takt med regionernas befolkningsstorlek och differensen mellan de högsta och de lägsta regionala inkomstnivåerna är mycket stora.

Ekonomisk tillväxt i storstadsregionerna

Storstadsregionerna erbjuder särskilda lokaliseringsfördelar för både företag och hushåll.

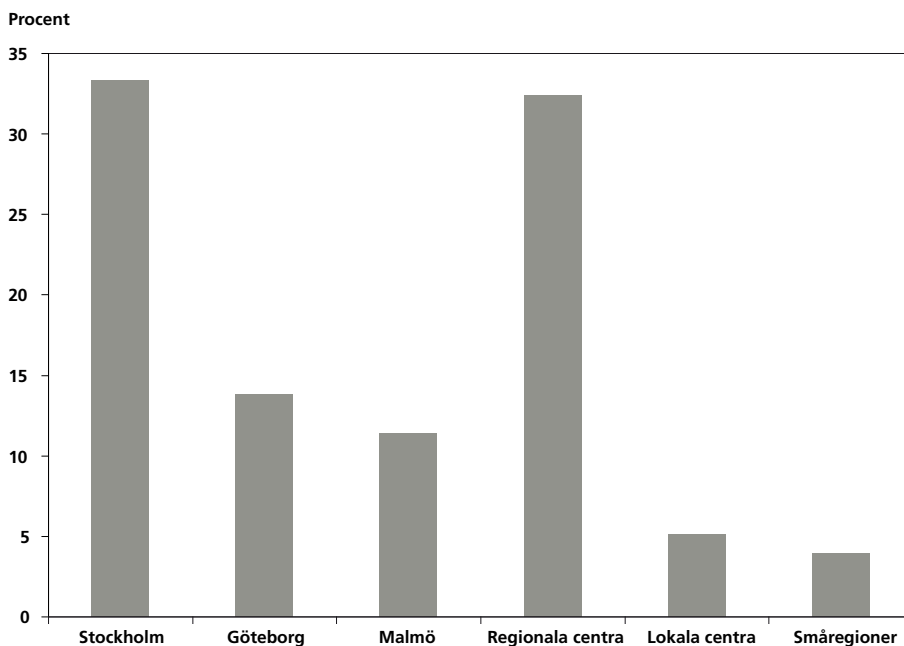
Storstäderna ägnas ofta särskild uppmärksamhet i den regionala tillväxtforskningen.⁵ Vi har redan kort berört några av de mekanismer som förklarar storstädernas särskilda betydelse för ekonomisk tillväxt. I en värld med skal fördelar och icke försumbara transportkostnader spelar regionstorleken roll för både företags och hushålls lokaliseringsbeslut. Företagen gynnas av stora hemmamarknader genom att styckkostnaden för att producera en vara eller en tjänst faller ju större produktionsvolym marknaden kan bära. I stora regioner med många företag är också fördelarna med samlokalisering mest påtagliga. En stor efterfrågan på avancerade insatsvaror och kvalificerad arbetskraft skapar ömsesidiga fördelar för de företag som verkar i samma miljö. Samlokaliserade företag kan dra fördel av den kunskaps-spridning som uppstår då företagen delar på specialiserade underleverantörer och arbetskraften rör sig mellan olika arbetsplatser. Storstäderna har ofta också starkare länkar till internationella kunskaps- och informationsflöden, vilket gör att de tidigare kan dra nytta av och tillämpa internationellt utvecklad kunskap om produkter och produktionsprocesser och därigenom stärka sin konkurrenskraft. För hushållens del är storstadsregionernas attraktionskraft intimt förknippad med mångfald och variation av olika slag. Storstäderna erbjuder en diversifierad arbetsmarknad, ett omfattande utbud av varor och tjänster, ett rikt kulturliv och goda möjligheter till fritidsaktiviteter.

Det är bara så länge som storlekens, täthetens och mångfaldens fördelar är större än dess nackdelar som storstadsregionernas tillväxt fortskrider.

Men trots att storstadsregionerna erbjuder särskilda lokaliseringsfördelar för både företag och hushåll innebär detta självfallet inte att alla företag och hela befolkningen på sikt kommer att återfinnas i ett fåtal storstäder. Det är bara så länge som storlekens, täthetens och mångfaldens fördelar är större än dess nackdelar som storstadsregionernas tillväxt fortskrider. Negativa storstadseffekter i form av höga mark- och bostadspriser, växande trafikproblem, mer buller och utsläpp och i allmänhet större sociala problem gör att både företag och hushåll ibland föredrar andra lokaliseringar. Det finns också ömsesidiga spridningsförlopp mellan storstadsregionerna och omlandet. Det kan röra sig om att vissa delar av den produktion som etablerats i storstäderna så småningom når en mognadsfas som inte längre motiverar storstadslokalisering, och därför sprids till andra delar av

5 Se till exempel ITPS (2006) och Nutek (2006).

Figur 2-9 Storstadsregionernas och övriga regionfamiljers andel av tillväxt i total nattbefolkningslönesumma 1996–2006. 2006 års priser.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

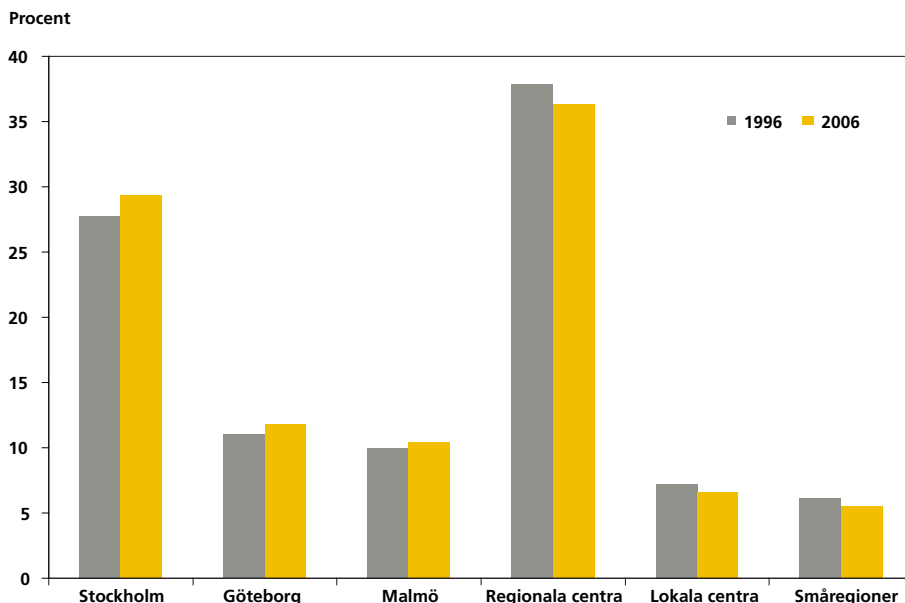
landet. Men förloppet kan självfallet också gå i den motsatta riktningen – verksamheter som har sitt ursprung i mindre regioner omlokaliseras till större städer för att där dra nytta av storlekens, täthetens och mångfaldens fördelar. Detta illustrerar att en positiv ekonomisk utveckling i storstadsregionerna aldrig sker till priset av sämre tillväxt i andra delar av landet. Det ömsesidiga beroendeförhållande som finns mellan de större städerna och omlandet gör att alla alltid tjänar på en positiv utveckling i omgivande regioner.

Figur 2-9 redovisar de tre storstadsregionernas och övriga regionfamiljers bidrag till den totala tillväxten i nattbefolkningslönesumman i landet under den senaste tioårsperioden. Som framgår svarade storstadsregionerna för en stor del av den samlade tillväxten, tillsammans nästan 60 procent. Bidraget från de regionala centra var drygt 30 procent. Landets lokala centra och de många småregionerna genererade sammantaget något mindre än 10 procent.

Siffrorna är kanske inte förvånande i sig. Men det är ändå viktigt att lyfta fram storstädernas betydelse för landets samlade ekonomiska utveckling. Tillväxtdiskussionen riskerar annars att allt för ensidigt domineras av utvecklingen i Sveriges många mindre regioner. Av landets totalt 72 FA-regioner svarade år 2006 de 49 regioner som tillhör kategorierna lokala centra och småregioner för totalt sett knappt 14 procent av befolkningen och drygt 12 procent av det samlade produktionsvärdet (mätt med total nattbefolkningslönesumma). Landets tre

Det ömsesidiga beroendeförhållande som finns mellan de större städerna och omlandet gör att alla alltid tjänar på en positiv utveckling i omgivande regioner.

Figur 2-10 Storstadsregionernas och övriga regionfamiljers andel av total nattbefolkningslönesumma 1996 och 2006. 2006 års priser.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

storstadsregioner stod för 47 procent av befolkningen och 52 procent av produktionen. De 20 regioner som klassificeras som regionala centra bidrog med resterande 39 procent av befolkningen och 36 procent av produktionsvärdet.

Sveriges samlade ekonomiska utveckling bestäms i allt väsentligt av tillväxten i de större regionerna.

För varje enskild region är det naturligtvis viktigt att åstadkomma en så god ekonomisk utveckling som möjligt. Men om man har den nationella tillväxten för ögonen kvarstår faktumet att landets samlade ekonomiska utveckling i allt väsentligt bestäms av tillväxten i de större regionerna, och då särskilt i de tre storstadsregionerna.

Figur 2-10 visar hur den totala nattbefolkningslönesumman i landet fördelade sig över de tre storstadsregionerna och övriga regionfamiljer år 1996 och 2006. Av figuren är det möjligt att utläsa att den senaste tioårsperiodens tillväxtnöster medfört en ökad koncentration av landets ekonomiska aktiviteter till de större regionerna. Samtliga storstadsregioner har ökat sin andel av den totala nattbefolkningslönesumman, i relativa termer har Göteborg gått starkast framåt. För övriga regionfamiljer har andelen minskat. Den största relativa tillbakagången redovisar småregionerna.

Den beskrivna utvecklingen understryker de större regionernas fortsatta och tilltagande betydelse för landets samlade ekonomiska framsteg. Samtidigt är det viktigt att påminna om det ömsesidiga beroendeförhållande som finns mellan de större städerna och de mindre omgivande regionerna – där de senare via olika

flöden och spridningsförlopp både är med och bidrar till tillväxten i större regionerna och på samma gång också gynnas av en god utveckling där.

Att vi i detta avsnitt särskilt fokuserar på storstadsregionerna motiveras inte bara av att de spelar en central roll för den ekonomiska tillväxten i landet. Mer än andra regiontyper karaktäriseras de också av stora inomregionala skillnader. Det handlar om allt från segregerade bostadsmarknader till skillnader i utbildningsnivåer och arbetskraftsdeltagande. Här kommer vi att rikta uppmärksamheten mot inomregionala variationer i storstadsbefolkningens inkomster. Förhållandet mellan tillväxt och segregation i storstadsregionerna är symbiotiskt. Att exempelvis öka förvärvsfrekvensen bland vissa grupper i storstadsregionerna bidrar till den ekonomiska tillväxten. Omvänt innebär en god ekonomisk utveckling i dessa områden bättre förutsättningar för grupper i utanförskap att stärka sin ställning på arbetsmarknaden.

Inomregionala skillnader finns självfallet på alla nivåer i den regionala hierarkin. Men dessa är som sagt ofta mest uttalade i de större regionerna. Det omfattande pendlingsutbytet mellan kommunerna i storstadsområdena har också lett till att de större funktionella arbetsmarknadsregionerna blivit geografiskt mycket vidsträckta. Det innebär att storstadsområdenas arbetsmarknadsregioner i princip består av ett antal geografiska delarbetsmarknader. Detta är ytterligare ett skäl till att ägna storstadsregionernas inomregionala skillnader särskilt intresse.

De regionala inkomsterna per invånare varierar betydligt mellan olika områden i storstadsregionerna. Naturligtvis är omfattningen av de inomregionala skillnader som observeras i stor utsträckning beroende av vilken geografisk upplösning som tillämpas. Vi har valt att studera inomregionala variationer på kommunnivå. Kommunerna är dock inga homogena storheter i detta sammanhang. Många gånger grundläggs inomregionala skillnader genom det bosättningsmönster som följer av en segregerad bostadsmarknad. Det innebär att det finns stora variationer mellan olika typer av bostadsområden, såväl inom som mellan kommuner. För att fånga den inomregionala heterogenitet som härrör från en segregerad bostadsmarknad fordras en mer detaljerad geografisk upplösning i analysen. I den här rapporten har det inte varit möjligt att fullt ut nyttja en sådan ansats. De inomregionala skillnader på kommunnivå som observeras bör därför betraktas som en något utjämnad version av större underliggande variationer på en finare geografisk nivå.

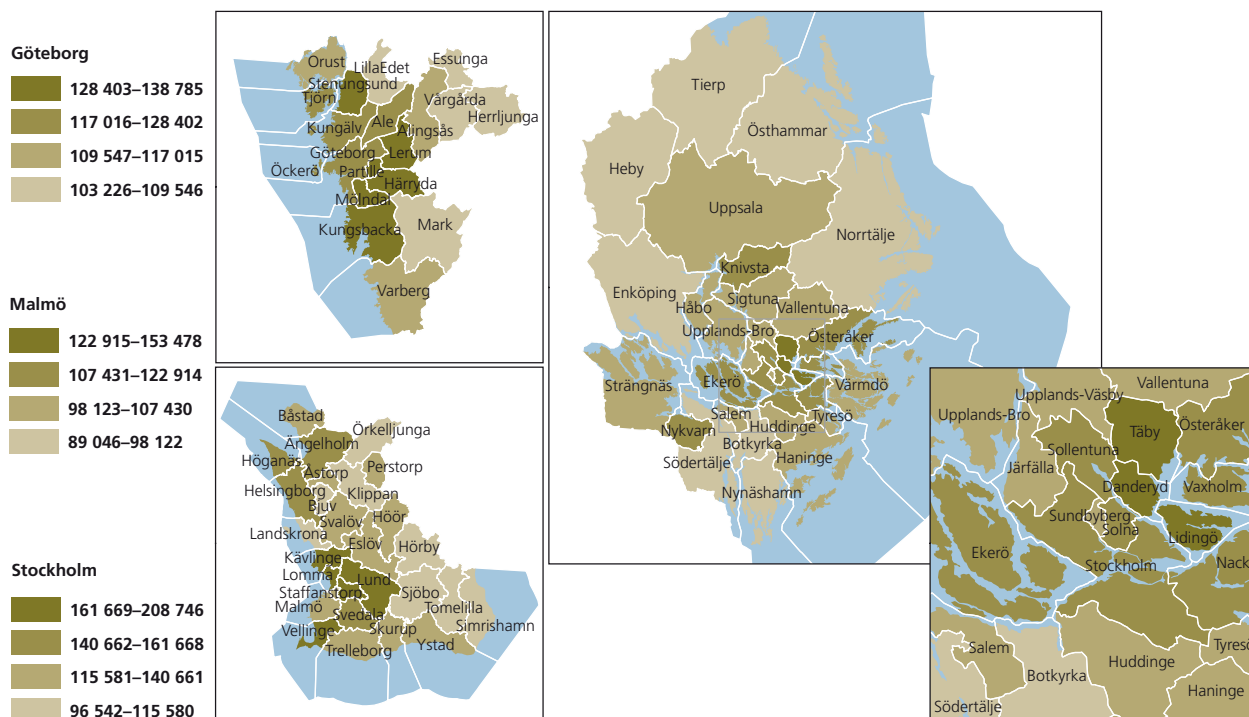
Figur 2-11 redovisar den regionala inkomsten per invånare i storstadsregionernas kommuner år 2006. Skillnaderna är som framgår avsevärda. Den största inomregionala variationen finner vi i Stockholms FA-region. I Danderyd uppgår den regionala inkomsten per invånare till i genomsnitt 208 000 kronor, vilket är mer än en dubbelt så hög siffra som Hebys 96 000 kronor. 26 av Stockholmsregionens totalt 34 kommuner ligger över riksgenomsnittet på 118 000 kronor.

Malmö FA-region uppvisar också förhållandevis stora inomregionala skillnader, även om de absoluta nivåerna är mindre än i Stockholms fall. För Malmöregionen utgörs extremerna av Lomma och Simrishamn, med en regional inkomst per in-

Att vi fokuserar på storstadsregionerna motiveras inte bara av att de spelar en central roll för tillväxten i landet.

Storstadsregionerna präglas i större utsträckning än andra regioner av stora inomregionala skillnader.

De största inomregionala skillnaderna hittar vi i Stockholms FA-region.

Figur 2-11 Regional inkomst per invånare på kommunnivå i storstadsregionerna år 2006. 2006 års priser.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

Göteborgs FA-region har en betydligt jämnare fördelning mellan kommunerna.

vånare år 2006 på 153 000 respektive 89 000 kronor. Att de absoluta nivåerna är lägre framgår av det faktum att endast 6 av Malmöregionens totalt 28 kommuner når över riksgenomsnittet i regional inkomst per invånare.

Göteborgs FA-region har en betydligt jämnare fördelning mellan kommunerna. Kungsbacka redovisar den högsta regionala inkomsten per invånare år 2006 med 138 000 kronor, vilket kan jämföras med Essungas 103 000 som är regionens lägsta notering. Majoriteten av Göteborgsregionens kommuner, 11 av totalt 19, har en högre regional inkomst per invånare än landet som helhet.

Gemensamt för de kommuner som har låga inkomster är att de i allmänhet befinner sig på betydligt längre avstånd från regioncentra.

Det är möjligt att skönja vissa geografiska mönster i fördelningen av regionala inkomster inom storstadsregionerna. Kommuner med höga inkomster tenderar att ligga relativt nära respektive regions centra. Gemensamt för de kommuner som har låga inkomster är att de i allmänhet befinner sig på betydligt längre avstånd från regioncentra. I båda fallen finns naturligtvis undantag men detta är det generella geografiska mönstret.

Vi påminner att detta är den bild som tonar fram när vi analyserar inomregionala skillnader på kommunnivå. Det är ingen hemlighet att samtliga storstads-

Tabell 2-2 Spridning i regional inkomst per invånare år 2006, kommuner i storstadsregionerna och FA-regioner. 2006 års priser.

	Storstadsregioner						FA-regioner	
	Stockholm	Göteborg		Malmö				
Högst	Danderyd	208 746	Kungsbacka	138 785	Lomma	153 478	Stockholm	140 200
Lägst	Heby	96 542	Essunga	103 226	Simrishamn	89 046	Haparanda	75 865
Spridning		0,17		0,10		0,15		0,13

Anm.: Som spridningsmått används variationskoefficienten. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

regioner rymmer distrikt och områden där genomsnittsinkomsten ligger både betydligt under och över de nivåer som diskuterats här. Vissa av dessa är mer centralt lokaliserade, medan andra är mer perifert belägna. När analysen lyfts till kommunnivå är det emellertid det just redovisade mönstret som framträder.

Tabell 2-2 sammanfattar de inomregionala variationerna i storstadsregionerna och motsvarande mellanregionala skillnader bland landets samtliga FA-regioner. Vi kan konstatera att variationerna mellan kommuner inom storstadsregionerna är väl så stora som skillnaderna mellan FA-regioner. När det gäller Stockholmsregionen är skillnaderna större både i absoluta och relativa tal, medan Malmöregionen uppvisar jämförbara skillnader och Göteborgsregionen något mindre variationer.

Det senaste årets tillväxt

Så här långt har vi valt att fokusera på hur den regionala tillväxten utvecklats under den senaste tioårsperioden. Vi är medvetna om att tio år inte är ett särskilt långt perspektiv för att analysera den ekonomiska utvecklingen och ge den en meningsfull tolkning. På kort sikt påverkas den regionala tillväxten i stor utsträckning av konjunktursvängningar och tillfälliga ekonomiska rörelser och chocker (exempelvis att en viss bransch utvecklas särskilt bra eller dåligt). De långsiktiga tillväxtbanorna bestäms i huvudsak av regionernas underliggande strukturella egenskaper och utvecklingsförutsättningar.

Samtidigt som det i högsta grad kan vara vanskligt att tolka och dra slutsatser av den allra senaste ekonomiska utvecklingen finns en stor efterfrågan på aktuella tillväxtindikatorer. I detta avsnitt ska vi i någon mån försöka tillgodose detta önskemål genom att rikta uppmärksamheten mot det senaste årets tillväxt. Den officiella registerbaserade lönesummestatistik vi använt oss av hittills sträcker sig i dagsläget fram till år 2006. Följaktligen har vårt tioårsperspektiv omfattat perioden 1996–2006. För att komplettera denna bild med den allra senaste ekonomiska utvecklingen använder vi preliminär lönesummestatistik för år 2007. Vi betonar att statistiken är preliminär, men de analyser av preliminära och definitiva uppgifter som SCB genomfört för perioden 1999–2005 tyder på mycket

Det kan i högsta grad vara vanskligt att dra slutsatser av den allra senaste ekonomiska utvecklingen, men samtidigt finns en stor efterfrågan på aktuella tillväxtindikatorer.

Tabell 2-3 De fem FA-regioner med högst och lägst procentuell tillväxt år 2007. 2006 års priser.

Rang		Nattbefolkningslönesumma per invånare		Total nattbefolknings- lönesumma
1	Haparanda	9,0	Haparanda	8,8
2	Pajala	8,0	Eda	6,5
3	Överkalix	7,6	Skellefteå	6,1
4	Storuman	6,9	Storuman	6,1
5	Övertorneå	6,9	Överkalix	5,9
68	Åsele	2,7	Kramfors	2,7
69	Malung	2,3	Åsele	2,5
70	Årjäng	2,3	Älmhult	2,0
71	Älmhult	2,0	Malung	1,4
72	Hällefors	1,6	Hällefors	0,7
	Riket	4,1	Riket	4,9

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftbaserad lönesummestatistik.

små skillnader mellan den preliminära och slutgiltiga statistiken.⁶ För större enskilda kommuner handlar det om differenser på mindre än en halv procent.

Tabell 2-3 redovisar de fem FA-regioner med högst respektive lägst tillväxt under det senaste året. Utvecklingen för samliga FA-regioner framgår av Figur 2-12. Den ekonomiska tillväxten under det senaste året har för landet som helhet varit betydligt snabbare än under perioden 1996–2006. År 2007 var tillväxten i nattbefolkningslönesumma per invånare en procentenhet högre och tillväxten i den totala nattbefolkningslönesumman en och en halv procentenhet högre än genomsnittet för perioden 1996–2006.

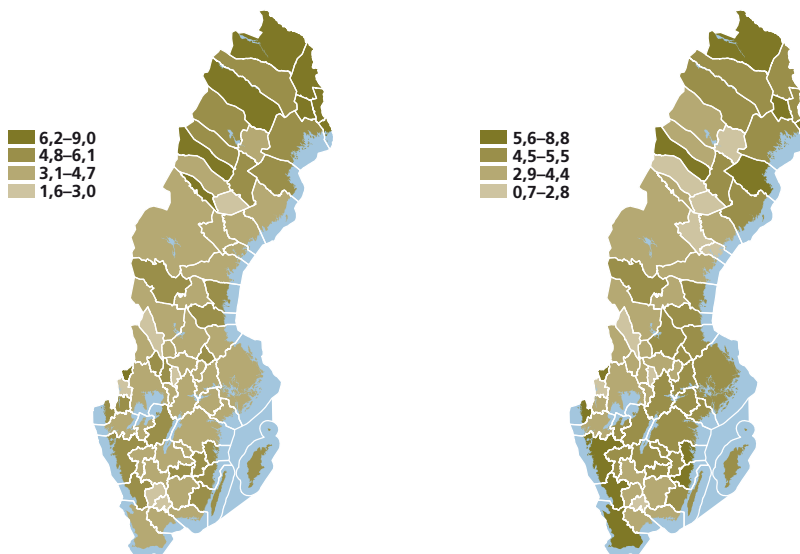
Tätplaceringarna i 2007 års tillväxtliga domineras av FA-regioner i Norrbottens- och Västerbottens län.

Det är inte bara ökningstalen som förändrats utan också tillväxtens regionala mönster. Med undantag för Eda domineras tätplaceringarna i 2007 års tillväxtliga helt av FA-regioner i Norrbottens- och Västerbottens län. Höga internationella råvaru- och insatsvarupriser och stora investeringar inom bland annat gruvnäringen, men också en god tillväxt inom handeln, tycks ha bidragit till en mycket gynnsam ekonomisk utveckling för framför allt övre Norrland.

För storstadsregionerna och de regionala centra har den ekonomiska tillväxten under 2007 i allmänhet varit förhållandevis blygsam. Tydligast kanske detta framgår av att ingen av de större regionerna når en framskjuten placering i termer av total tillväxt. Detta innebär alltså en markant skillnad jämfört med perioden 1996–2006, då sju av de tio tätplaceringarna intogs av storstadsregionerna och de regionala centra, och där Göteborg, Stockholm och Malmö återfanns på

6 De jämförelser vi tagit del av har utförts av Gunnar Hedin, SCB, ES/FRS.

Figur 2-12 Procentuell tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare (vänster) och total nattbefolkningslönesumma (höger) år 2007, FA-regioner. 2006 års priser.

Anm.: För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgårnsen. För mer detaljer angående pendling över riksgårnsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

andra, tredje respektive fjärde plats. Inte heller i per capita-termer har tillväxten under 2007 varit särskilt stark i de större regionerna. Exempelvis finner vi Stockholm först på plats 65 och ingen av storstadsregionerna kvalar in bland de 30 FA-regioner med snabbast tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare.

Bland de regioner som vuxit långsammast dominerar som tidigare kategorin småregioner. En skillnad jämfört med perioden 1996–2006 är dock att inslaget av industridominerade bruksorter är något mindre. Endast en av småregionerna tillhör den kategori som vi rubricerat som varuproducerande, övriga ingår alltså i gruppen tjänsteproducerande småregioner. För flertalet bruksorter har 2007 inneburit en förhållandevis god ekonomisk utveckling, och då särskilt uttryckt i per capita-termer.

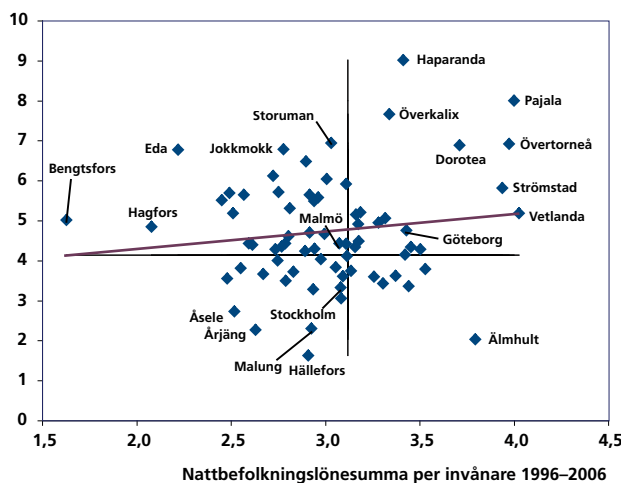
Vi kan också notera att spridningen i tillväxt har varit mycket större det senaste året jämfört med den senaste tioårsperioden. För 2007 handlar de om differenser i storleksordningen 3–8 procentenheter mellan de regioner som uppvisat högst och lägst tillväxt. Motsvarande differenser för perioden 1996–2006 var i storleksordningen 1–4 procentenheter. Det är inget oväntat i sig att de regionala skillnaderna i tillväxt är större under ett enskilt år än under en längre tidsperiod. Eventuella tillfälliga ekonomiska rörelser och chocker får med nödvändighet ett större genomslag ju kortare tidsperspektivet är.

Givet de stora omkastningar i tillväxt som ägt rum under det senaste året kan vi knappast förvänta oss något starkare samband mellan tillväxtens utveckling under perioden 1996–2006 respektive 2007. Som framgår av Figur 2-13 är korre-

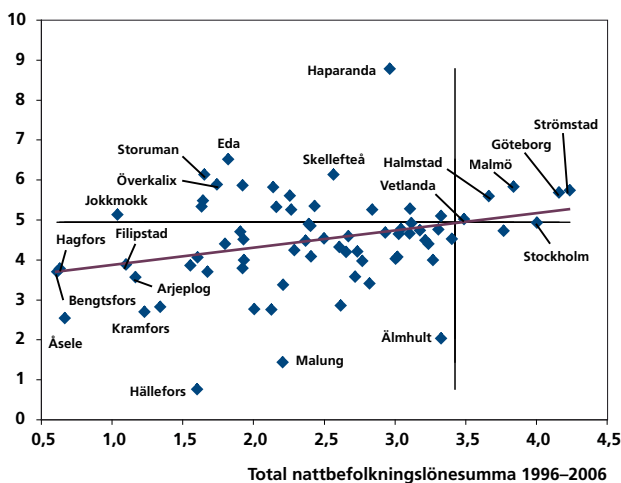
***Storstadsregionerna
och de regionala
centra har haft en
blygsam tillväxt
under 2007.***

Figur 2-13 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare (vänster) och total nattbefolkningslönesumma (höger) 1996–2006 respektive 2007, FA-regioner. 2006 års priser.

Nattbefolkningslönesumma per invånare 2007

Total nattbefolkningslönesumma 2007

Anm.: Den horisontella och den vertikala heldragna linjen i respektive figur anger riksgenomsnittet. För vissa av gränsregionerna kan uppgifterna påverkas av omfattningen och utvecklingen av pendling över riksgränsen. För mer detaljer angående pendling över riksgränsen och konsekvenser därav, se Faktaruta 1-1.

Källa: SCB, Kontrolluppgiftsbaserad lönesummestatistik.

Även om de större regionerna bibehåller sin starka position får de under 2007 se sig akterseglade av ett antal mindre regioner.

De regionala tillväxtsiffrorna för år 2007 signalerar lite av ett trendbrott i förhållande till tillväxten under de föregående tio åren.

lationen om än inte obefintlig åtminstone tämligen svag ($\rho = 0,14$ för nattbefolkningslönesumma per invånare och $\rho = 0,30$ för total nattbefolkningslönesumma). Bland de regioner som uppvisar en snabb tillväxt i per capita-termer i både det korta och något längre perspektivet finner vi framför allt ett antal FA-regioner i norra Norrland. Även Strömstad och Vetlanda hör till denna grupp. Göteborg är den enda av storstadsregionerna med en tillväxt i nattbefolkningslönesumma per invånare över riksgenomsnittet i båda perioderna. Men av figuren framgår tydligt att det långt ifrån rör sig om någon tätposition i tillväxt det senaste året för Göteborgs del.

När det gäller den totala tillväxtens utveckling ser vi att det tre storstadsregionerna tillsammans med Halmstad, Strömstad och Vetlanda hör till den grupp regioner som redovisar en tillväxt över riksgenomsnittet i båda perioderna. Men även om de större regionerna i viss mån bibehåller sin starka position i termer av total tillväxt får de under 2007 se sig akterseglade av ett antal mindre regioner i framför allt norra Sverige.

2007 års regionala tillväxtsiffror signalerar lite av ett trendbrott i förhållande till tillväxten under de föregående tio åren. Den ekonomiska utvecklingen under det senaste året har varit mycket stark i framför allt Norrbottens- och Västerbottens län. Storstadsregionerna och övriga större regioner uppvisar samtidigt en förhållandevis måttlig tillväxt. Sammantaget tyder detta på att Sverige efter en längre period av relativt konstanta, eller till och med något ökande, regionala skillnader möjligen på nytt är inne i en period av regional ekonomisk utjämning. Den tidigare presenterade analysen av regionernas ekonomiska tillväxt på lång

sikt indikerade att denna process inleddes redan omkring 2003, men att takten i utjämningen varit särskilt dramatisk under det senaste året (se Faktaruta 2-1).

Huruvida det rör sig om ett varaktigt trendbrott är naturligtvis nära nog omöjligt att säga. Det enda vi med säkerhet vet om framtiden är att den är osäker. Gruvnäringen, metallvaruindustrin och viss annan insatsvaruindustri har under de senaste åren haft en god tillväxt till följd av en mycket stark internationell efterfrågan och gynnsam prisutveckling. De regioner som är specialiserade inom dessa områden uppvisar följaktligen höga tillväxtsiffror. Men med detta följer också att den ekonomiska utvecklingen kan skifta radikalt med en förändrad internationell efterfrågan och prisbild.

Under hösten 2008 har de flesta regioner precis börjat vidkännas effekterna av en uppblussande global finanskris. Hur djup och långvarig denna kris kan förväntas bli, och vilka avtryck den lämnar på den reala ekonomin är ännu för tidigt att förutsäga. I ett första skede tycks fordonsindustrin och dess underleverantörer höra till de hårdast drabbade branscherna. De regioner som är koncentrerade inom dessa verksamheter har redan fått motta betydande varsel om uppsägningar. Allteftersom drabbas andra delar av ekonomin. De fortsatta regionala konsekvenserna av detta förlopp är till stor del avhängiga hur finanskrisen och den kraftiga ekonomiska inbromsning som följt därpå, drabbar olika sektorer och branscher i ekonomin.

Blickar vi tillbaka mot den kraftiga ekonomiska recessionen i början av 1990-talet kan vi konstatera att krisen den gången slog mot alla regiontyper, inklusive storstadsregionerna. Under de första återhämtningsåren fram till mitten av 1990-talet förblev de regionala skillnaderna tämligen konstanta. När den ekonomiska aktiviteten väl tog fart igen på allvar var tillväxten särskilt stark i några av de större regionerna och de regionala skillnaderna ökade successivt till början av 2000-talet. Ifall detta förlopp kommer att upprepas i och med stundande kris är naturligtvis högst osäkert. Även om det finns vissa likheter mellan krisen då och de svårigheter vi nu upplever finns det också stora skillnader. Den gången var problemen i mångt och mycket inhemska. Nu har vi att göra med en global finanskris som också är på väg att spilla över i en internationellt utbredd konjunkturavmattning och recession.

Regional ekonomisk tillväxt i ett europeiskt perspektiv

Svenska regioner är på olika sätt sammanlänkade med den globala ekonomin. Via handel med varor och tjänster och flöden av kapital och arbetskraft påverkas regionerna av den internationella ekonomiska utvecklingen. Förändrade förutsättningar i omvärlden kan snabbt påverka villkoren för de regionala ekonomierna. Det visar inte minst den dramatiska utvecklingen under hösten 2008. I och med medlemskapet i den Europeiska unionen har också den politik som syftar till att påverka regionernas utveckling delvis kommit att internationaliseras. Drygt en tredjedel av EU:s budget, i år motsvarande nästan 50 miljarder euro,

Under hösten 2008 började de flesta regioner känna av den uppblussande globala finanskrisen.

En tillbakablick på den kraftiga ekonomiska recessionen i början av 1990-talet visar att krisen slog mot samtliga regiontyper.

Via handel med varor och tjänster och flöden av kapital och arbetskraft är svenska regioner sammanlänkade med den globala ekonomin.

används till strukturfondssatsningar med målet att åstadkomma minskade regionala skillnader, stärkt konkurrenskraft, ökad tillväxt och fördjupat samarbete och integration mellan regionerna i de olika medlemsstaterna.

Mot bakgrund av både den regionala ekonomins och politikens tilltagande internationalisering är det intressant att betrakta den svenska regionala utvecklingen i ett vidare geografiskt perspektiv. I denna årsbok har vi därför valt att jämföra de svenska regionerna med ett stort antal europeiska regioner.

Jämförelsen omfattar så kallade NUTS 2-regioner i EU15-gruppen. Vi har valt att inte inkludera några regioner från de nya medlemsstaterna i östra Europa eftersom utvecklingsnivån där ännu så länge skiljer sig markant från den allmänna nivån i de västra och norra delarna av unionen. Indelning i NUTS 2-regioner omfattar allt från de stora europeiska huvudstadsregionerna, där befolkningen i vissa fall når upp till eller över tio miljoner invånare, till lands- och glesbygdsområden med en befolkning på kanske några hundratusen invånare. För Sveriges del utgörs NUTS 2-nivån av våra åtta så kallade riksområden och inom EU15 finns totalt 213 NUTS 2-regioner. Med ett så brett spektrum av regioner är det uppenbart att förutsättningarna för utveckling och tillväxt är väldigt olika. För att i någon mån jämföra regioner med något så när likartade utvecklingsförutsättningar har vi delat in NUTS 2-regioner i fyra grupper:

- huvudstadsregioner (16)
- övriga storstadsregioner (54)
- mellanstora regioner (79)
- och mindre regioner (64)⁷

***Stockholmsregionen
hävdar sig mycket
väl i ett europeiskt
perspektiv.***

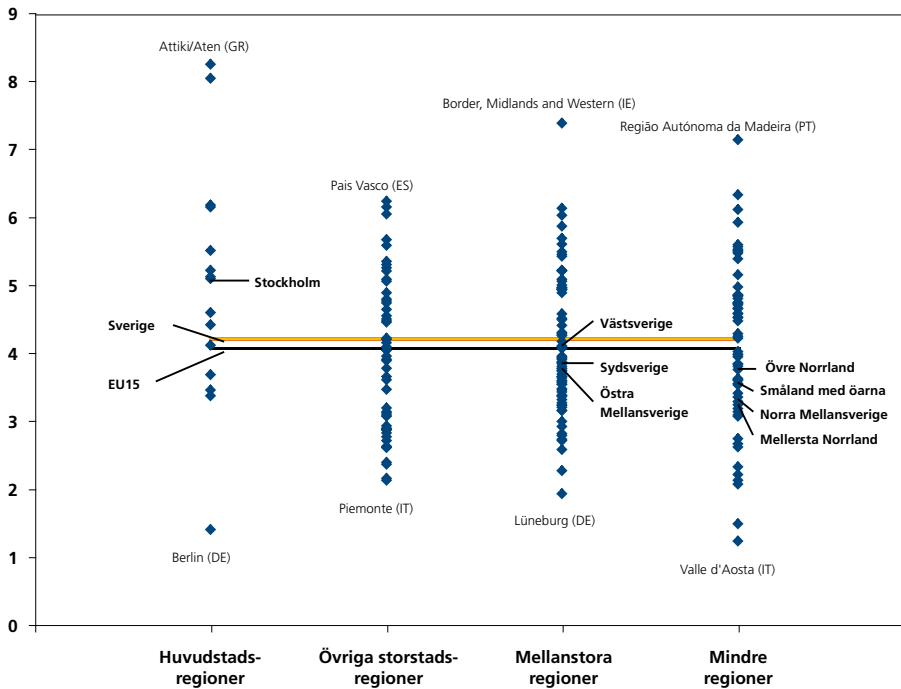
För att mäta den ekonomiska tillväxten och utvecklingsnivån i regionerna använder vi data över bruttoregionalprodukt (BRP) per invånare, uttryckt i euro och så kallade köpkraftspariteter. Det senare är ett beräkningstekniskt förförande som används för att ta hänsyn till eventuella skillnader i priser på varor och tjänster mellan regioner. Som vi tidigare diskuterat omfattar BRP förutom lönesumman i en region också de driftsöverskott som de ekonomiska aktiviteterna i regionen genererar. När det gäller tillväxt fokuserar vi på perioden 1995–2005 och nivån avser situationen år 2005.

Figur 2-14 visar att Stockholm under perioden 1995–2005 hade en tillväxt i BRP per invånare som var klart över genomsnittet för EU15 och Sverige. Stockholmsregionen hävdar sig också förhållandevis väl jämfört med andra huvudstadsregioner i EU15. Bland de totalt 16 huvudstadsregionerna hamnar Stockholm på en åttondeplats. Om vi jämför med samliga 213 NUTS 2-regioner befinner sig Stockholm på plats 41 i den europeiska tillväxtligan.

När det gäller kategorin mellanstora regioner befinner sig Västsverige på den övre halvan i tillväxtligan, med en tillväxt något över genomsnittet för EU15. För Sydsverige och Östra Mellansverige har tillväxten däremot utvecklats sämre

⁷ London består av två NUTS 2-regioner, därav 16 huvudstadsregioner. För övriga grupper baseras klassificeringen på befolkningsstorlek, med gränsvärdena ≥ 2 miljoner, ≥ 1 miljon, < 1 miljon.

Figur 2-14 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i BRP per invånare 1995–2005, EU15 NUTS 2-regioner. Euro (PPP), löpande priser.

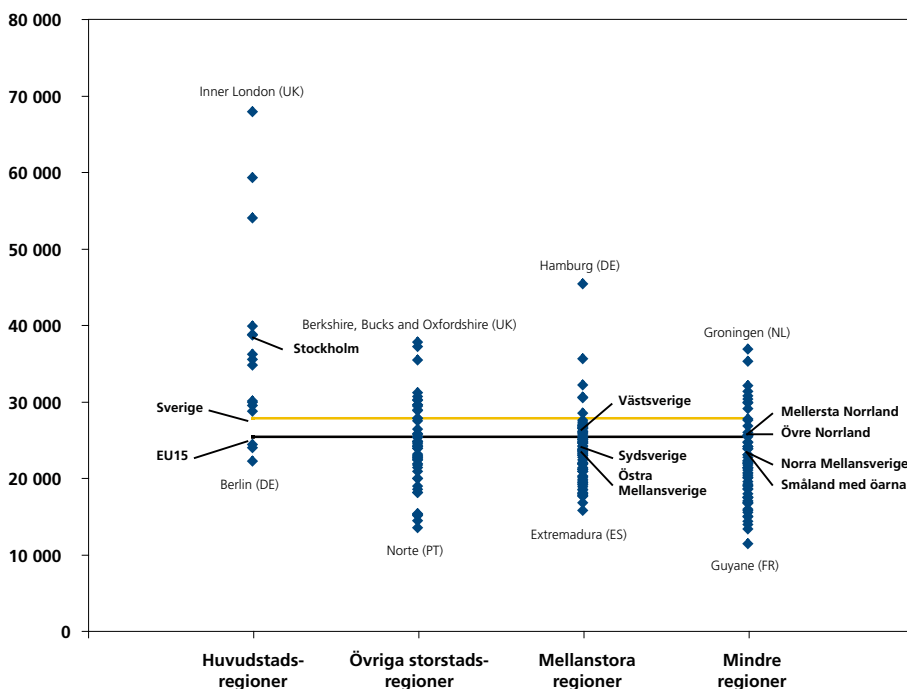
Källa: Eurostat.

än i EU15 och tillväxten i dessa regioner har varit något svagare än genomsnittet för gruppen mellanstora regioner. I kategorin mindre regioner redovisar Övre Norrland den klart starkaste tillväxten av de svenska regionerna. Men det rör sig trots detta om en tillväxt under genomsnittet för EU15 och även under genomsnittet för gruppen som helhet. För övriga svenska regioner i denna kategori har tillväxten utvecklats ännu långsammare. Ser vi till utvecklingen i samtliga 213 regioner kan vi konstatera att Norra Mellansverige och Mellersta Norrland hamnar på plats 155 respektive 157 i den europeiska tillväxtligan.

Figur 2-15 presenterar nivån på BRP per invånare år 2005. Det ger oss en bild av hur den ekonomiska välfärden i svenska regioner står sig i ett europeiskt perspektiv. Genomgående hävdar sig de svenska regionerna bättre i termer av BRP-nivå än i termer av BRP-tillväxt. I jämförelse med andra regioner inom EU15 intar Stockholm en särställning bland andra svenska regioner. Av de totalt 213 NUTS 2-regionerna är det endast sex, varav fem huvudstadsregioner, som har en högre BRP per invånare än Stockholmsregionen. Stockholm tillhör därmed det absoluta toppskiktet i den europeiska välfärdsligan. Regionens BRP-nivå är drygt 50 procent högre än genomsnittet för EU15 och omkring 40 procent högre än nivån för Sverige som helhet.

Bland övriga svenska regioner utmärker sig Västsvrige, Mellersta Norrland och Övre Norrland med en BRP per invånare över genomsnittet för EU15, men något under genomsnittet för Sverige. Resterande svenska regioner finner vi förhållandevis väl samlade något under genomsnittet för EU15. Västsvriges

Bland övriga svenska regioner är det framför allt Västsvrige som utmärker sig.

Figur 2-15 BRP per invånare år 2005, EU15 NUTS 2-regioner. Euro (PPP), 2005 års priser.

Källa: Eurostat.

BRP per invånare motsvarar plats 52 i den europeiska välfärdsligan och Östra Mellansverige, som har den lägsta BRP-nivån av de svenska regionerna, når plats 106. Samtliga svenska regioner befinner sig alltså på den övre halvan av välfärdsligan.

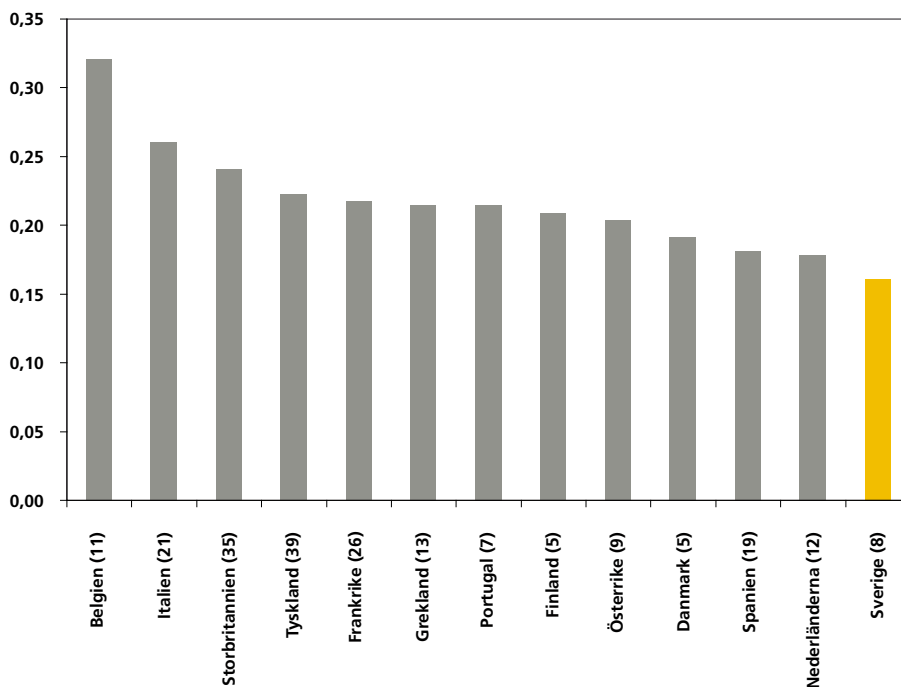
Sverige har de minsta regionala skillnaderna i BRP per invånare inom EU15.

Ett annat mönster som vi känner igen från analysen av de svenska FA-regionerna är att det finns ett visst samband mellan regionernas befolkningsstorlek och deras inkomstnivå. Även på europeisk nivå tycks det som om de mer befolkningsrika regionerna i allmänhet har högre BRP per invånare.

Figur 2-15 förmedlar bilden att Sverige karaktäriseras av förhållandevis små regionala skillnader i BRP per invånare. Åtminstone så länge vi befinner oss på NUTS 2-nivå. Med undantag av Stockholm är nivån på BRP per invånare relativt likartad i regionerna. Hur ter sig den svenska regionala spridningen i ett europeiskt perspektiv? Den jämförelse som presenteras i Figur 2-16 indikerar att Sverige har de minsta regionala skillnaderna i BRP per invånare inom EU15. Men figuren illustrerar också att det finns ett förhållandevis stort antal medlemsstater med tämligen likartad regional variation i BRP-nivå. Det är framför allt Belgien, och till viss del Italien och Storbritannien, som avviker med väsentligt större regionala skillnader. Siffrorna bör dock tolkas med stor försiktighet. Resultaten påverkas till stor utsträckning av detaljeringsgraden i den regionala upplösningen.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att Stockholmsregionen hävdar sig mycket väl i ett europeiskt perspektiv. I termer av tillväxt befinner sig Stockholm

Figur 2-16 Regional spridning i BRP per invånare år 2005, EU15 NUTS 2-regioner. Euro (PPP), 2005 års priser.

Anm.: Som spridningsmått används standardavvikelsen av logaritmen av BRP per invånare. Antal NUTS 2-regioner i respektive land inom parentes. Luxemburg och Irland har utelämnats på grund av för grov regional uppdelning.

Källa: Eurostat.

i mellanskiktet av huvudstadsregioner och tillhör det absoluta toppskiktet av samtliga regioner när det gäller BRP per invånare. Bland övriga svenska regioner är det framför allt Västsverige som utmärker sig med både BRP-tillväxt och BRP-nivå över genomsnittet för EU15. Resterande svenska regioner ligger i allmänhet kring eller något under EU-genomsnittet. Genomgående hävdar sig de svenska regionerna bättre i termer av BRP-nivå än i termer av BRP-tillväxt. Vi kan också konstatera att Sverige har de minsta regionala skillnaderna i BRP per invånare inom EU15.

Avslutningsvis vill vi understryka att internationella jämförelser av regional tillväxt och välfärd är problematiska av flera skäl. Inte minst hänger detta samman med de regionala enheter som används i analysen. Det ideala vore om analysen grundades på en funktionell regionindelning. De NUTS 2-regioner som står till buds omfattar allt från mycket stora stadsregioner till geografiskt vidsträckt lands- och glesbygdssområden. Utvecklingsförutsättningarna i termer av exempelvis befolkningsstorlek och graden av funktionell integration på arbetsmarknaden skiftar självfallet betydligt mellan dessa typer av regioner. Vår enkla klassificering av de europeiska regionerna syftade till att reducera dessa olikheter något. Den kvarstående regionala variationen i termer av storlek och andra egenskaper är dock betydande, och således fordras stor försiktighet i tolkningen av resultaten.

Sammanfattning

Det är förhållandevis få regioner som uppvisar en god tillväxt både i per capita-termer och totalt sett.

Analysen av regionernas ekonomiska utveckling under den senaste tioårsperioden visar att det är förhållandevis få regioner som uppvisar en god tillväxt både i per capita-termer och totalt sett. Det handlar i första hand om de tre storstadsregionerna samt några av landets regionala centra. Här har tillväxt i produktion, sysselsättning och befolkning utvecklats hand i hand. Den absoluta majoriteten av regioner har utvecklats sämre än riksgenomsnittet både mätt per invånare och totalt sett, där det senare inneburit att regionernas andel av det samlade produktionsvärdet i ekonomin minskat över tiden. Den bild som presenterats kan i detta avseende tyckas dystert. Bortemot 50 av landets drygt 70 FA-regioner släpar efter. Men samtidigt är det viktigt att komma ihåg att majoriteten av befolkningen bor i regioner som upplevt en förhållandevis god utveckling.

Analysen har också visat att tillväxtmönstret i de många småregionerna är mycket splittrat. Å ena sidan finns ett antal mindre regioner som tillhör den grupp av regioner som utvecklats allra bäst. Det gäller inte minst Smålands arbetsmarknadsregioner. Å andra sidan finns ett antal bruksorter och mindre regioner i norra Sverige som tillhör gruppen med svagast utveckling. Detta resultat visar å ena sidan att vår grova gruppering av FA-regioner i regionfamiljer inte förmår fånga viktiga skillnader i underliggande produktionsförutsättningar i regionerna. Men resultatet visar också att tillväxt inte på något ödesbestämt vis endast beror på vilken kategori av regioner man tillhör.

Analysen understryker de större regionernas tilltagande betydelse för landets samlade ekonomiska utveckling.

Analysen understryker också de större regionernas tilltagande betydelse för landets samlade ekonomiska utveckling. Under den senaste tioårsperioden svarade de tre storstadsregionerna för tillsammans nästan 60 procent av den totala tillväxten i landet. Bidraget från de regionala centra var drygt 30 procent. Landets lokala centra och de många småregionerna genererade sammantaget något mindre än 10 procent. Tillväxtmönstret under den senaste tioårsperiodens har inneburit en ökad koncentration av de ekonomiska aktiviteterna till de större regionerna. Samtidigt som landets samlade ekonomiska utveckling i allt väsentligt bestäms av tillväxten i de större regionerna, och då särskilt i de tre storstadsregionerna, är det viktigt att påminna om det ömsesidiga beroendeförhållande som finns mellan de större städerna och de mindre omgivande regionerna – där de senare via olika flöden och spridningsförlopp både är med och bidrar till tillväxten i större regionerna och på samma gång också gynnas av en god utveckling där.

Analysen visar också på betydande inomregionala variationer i storstadsregionerna. Skillnaderna mellan kommuner inom storstadsregionerna är väl så stora som skillnaderna mellan landets FA-regioner. Givet den stora koncentrationen av ekonomiska resurser till storstadsregionerna finns alltså en betydande tillväxtpotential i att utjämna de inomregionala skillnaderna i dessa regioner.

Stockholmsregionen hävdar sig väl i ett europeiskt perspektiv.

När de svenska regionerna jämförs med andra europeiska regioner kan vi konstatera att Stockholmsregionen hävdar sig mycket väl i ett europeiskt perspektiv. I termer av tillväxt befinner sig Stockholm i mellanskiktet av huvudstadsregioner och tillhör det absoluta toppskiktet av samtliga regioner när det gäller

BRP per invånare. Bland övriga svenska regioner är det framför allt Västsverige som utmärker sig med både tillväxt och BRP-nivå över genomsnittet för EU15. Resterande svenska regioner ligger i allmänhet kring eller något under EU-genomsnittet. Den europeiska jämförelsen visar också att Sverige har de minsta regionala skillnaderna i BRP per invånare inom EU15.

Avslutningsvis kan vi konstatera att de mest aktuella tillväxtsiffrorna (avseende år 2007) signalerar lite av ett trendbrott i förhållande till tillväxten under de föregående tio åren. Den ekonomiska utvecklingen under det senaste året har varit mycket stark i framför allt Norrbottens- och Västerbottens län. Storstadsregionerna och övriga större regioner uppvisar samtidigt en förhållandevis måttlig tillväxt. Huruvida det rör sig om ett varaktigt trendbrott är mycket svårt att uttala sig om. Den gynnsamma utvecklingen i norra Sverige är ett resultat av de senaste årens mycket starka internationella efterfrågan och goda prisutveckling inom bland annat gruv- och metallvaruindustrin. Av detta följer också att den ekonomiska utvecklingen kan skifta snabbt med en förändrad internationell efterfrågan och prisbild.

Under hösten 2008 har de flesta regioner precis börjat vidkännas effekterna av en uppblussande global finanskris. Hur djup och långvarig denna kris kan förväntas bli, och vilka avtryck den lämnar på den reala ekonomin är ännu för tidigt att förutsäga. I ett första skede tycks fordonsindustrin och dess underleverantörer höra till de hårdast drabbade branscherna. De regioner som är koncentrerade inom dessa verksamheter har redan fått motta betydande varsel om uppsägningar. Allteftersom drabbas andra delar av ekonomin. De fortsatta regionala konsekvenserna av detta förlopp är till stor del avhängiga hur finanskrisen och den kraftiga ekonomiska inbromsning som följt därpå drabbar olika sektorer och branscher i ekonomin.

De mest aktuella tillväxtsiffrorna signalerar något av ett trendbrott i förhållande till tillväxten för de föregående tio åren.

